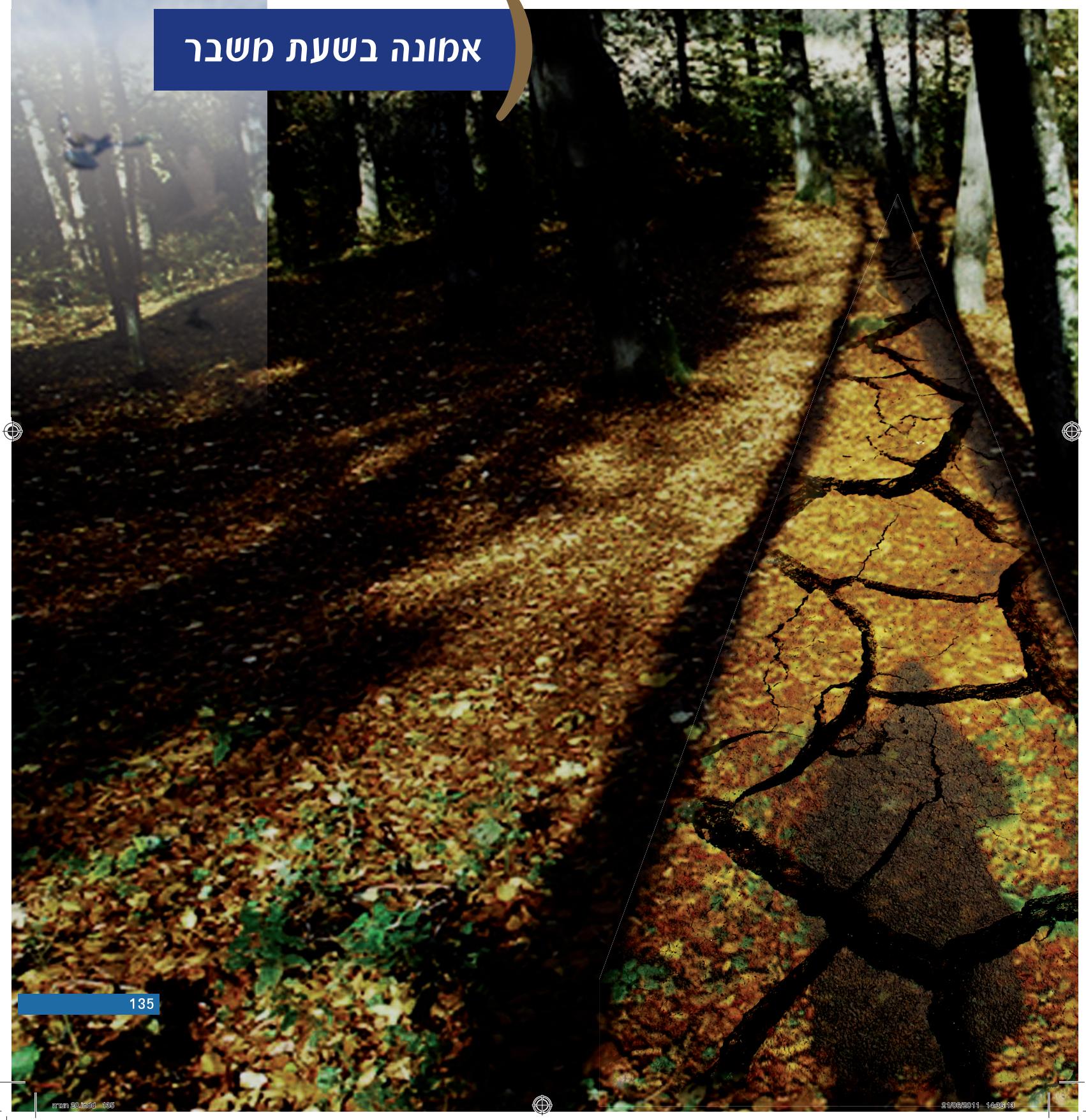
אמונה בשעת משבר

mem 20.indd 135 21/06/2011 14:36:16

א מ ו נ ה ב ש ע ת מ ש ב ר

מבוא

חכמת הלב:
"כל זמן שהנשמה נמצאת בגופי אקווה ואצפה לישועתך".
(רבי נחמן מברסלב)

צח ילדים בפיגועי טרור, משבר אישי בקיום מצוות, "צדיק ורע לו", עיכובים בהגשמת הגאולה, תסכול עקב עבירות והיכשלויות בחטאים, משבר ביחסים חברתיים ומשפחתיים - אלה הם רק מעט מן הנושאים המעלים ספקות באמונה – האמונה אשר בכוחה אנו נדרשים להתמודד במציאות היום-יומית של חיינו הלאומיים והאישיים.

העיסוק בנושאים אלה דורש מאיתנו לדון, בשלב הראשון, בשתי שאלות יסודיות:

1. האין מניעה מאיתנו - **אנשים מאמינים** - לשאול שאלות קשות, להתלבט, ולברר לעומק את משמעות האירועים שאנו חווים?
2. מה הם עקרונות החשיבה האמוניים הקיימים בעולם היהדות, שיעזרו לנו למצוא תשובות לשאלות האמונה?

נפתח את לימודנו בשירו של המשורר **נתן אלתרמן**: "**מכל העמים**". שיר זה מעורר שאלות רבות שכן המשורר עימת בו, במלוא העוצמה, את זוועות השואה מול האמונה באלוקי ישראל "אשר בחר" בעם ישראל לעם סגולה.

הצרה 20.indd 136 21/06/2011 14:36:25

נתן אלתרמן[1]

"מכל העמים", הטור השביעי, כרך א', עמ' 9

בְּבְכוֹת יְלָדֵינוּ בְּצֵל גַּרְדֵּמִים
אֶת חֲמַת הָעוֹלָם לֹא שָׁמַעְנוּ.
כִּי אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים,
אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ.

כִּי אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים,
מְנוֹרָגִים, מְצֻיָּכִים, מְבְרִיטִים.
וּבְצָעַד יְלָדֵינוּ אֶלֵי גַּרְדֵּמִים,
יְלָדִים יְהוּדִים, יְלָדִים חֲכָמִים,
הֵם יוֹדְעִים כִּי דָמָם לֹא נֶחְשַׁב בַּדָּמִים -
הֵם קוֹרְאִים רַק לָאֵם: אַל תַּבִּיטִי.

לַעֲמֹד יוֹם אֶחָד, יוֹם אֶחָד וְיחִידִי,
בַּמָּקוֹם שֶׁעוֹמֵד בּוֹ שָׁנִים כְּמוֹ גְּדִי
יֶלֶד קָטָן,
אַלְמוֹנִי,
יְהוּדִי.

וְרַבָּה דְאָגָה לִתְמוּנוֹת וּפְסָלִים
וְאוֹצְרוֹת-אֱמָנוּת פֶּן יֵפָצוּ.
אַךְ אוֹצְרוֹת-אֱמָנוּת שֶׁל רָאשֵׁי-עוֹלָלִים
אֶל קִירוֹת וּכְבִישִׁים יְרֻצָּצוּ.

וְאוֹכֵל הַגַּרְזֶן בַּיָּמִים וּבַלֵּיל,
וְהָאָב הַנּוֹצְרִי הַקָּדוֹשׁ בְּעִיר רוֹם
לֹא יָצָא מֵהֵיכָל עִם צַלְמֵי הַגּוֹאֵל
לַעֲמֹד יוֹם אֶחָד בַּפּוֹגְרוֹם.

עֵינֵיהֶם מְדַבְּרוֹת עוֹד דְּבָרִים אֲחָדִים:
אֱלֹהֵי הָאָבוֹת, יָדַעְנוּ
שֶׁאַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הַיְלָדִים,
אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ.

שֶׁאַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הַיְלָדִים
לַהֲרֹג מוּל כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ.
וְאַתָּה אֶת דָּמֵנוּ אוֹסֵף בְּכַדִּים
כִּי אֵין לוֹ אוֹסֵף מִלְּבָדֶךָ.

עֵינֵיהֶם מְדַבְּרוֹת: אַל תַּבִּיטִי, הָאֵם,
אֵיךְ שׁוּרוֹת אֲרֻכּוֹת הֵנַחְנוּ.
חַיָּלִים וָתִיקִים וִידוּעִים לְשֵׁם,
רַק קְטַנִּים-בְּקוֹמָה אֲנַחְנוּ.
וְאַתָּה מְרִיחוֹ כְּמוֹ רֵיחַ פְּרָחִים
וְאַתָּה מְלַקְּטוֹ בְּמִטְפַּחַת,
וְאַתָּה תְּבַקְּשֵׁנוּ מִידֵי הָרוֹצְחִים
וּמִידֵי הַשּׁוֹתְקִים גַּם יַחַד."

1. מהי תחושתך לאחר קריאת השיר?
2. מהו המסר שרצה המשורר להעביר לקוראים באמצעות השיר?

1 **נתן אלתרמן** (ה'תר"ע–ה'תש"ל, 1910–1970): אחת הדמויות המרכזיות בעולם השירה העברית. שירתו מכילה שירה פוליטית ושירה לירית וסיפורית.

הצרה 20.indd 137 23/06/2011 16:59:57

האם מותר למאמין לשאול שאלות?

אחד המצבים הקשים ביותר בעולמו של המאמין היא עמידתו נוכח סתירה, לכאורה, בין מודעותו לעובדה כי בורא עולם הוא צדיק וישר – "א-ל אמונה ואין עוול" (**דברים** ל"ב, ד'), לבין **אירועים קשים** במציאות היום-יומית, הן בעולמו הפרטי של המאמין והן בחיים בכלל. מחד-גיסא המאמין מודע למוגבלותו נוכח מעשי הבורא, ומאידך-גיסא תחושת חוסר צדק פועמת בקרבו בכל עוזה. האם מותר לנו לשאול שאלות על מעשי ה'? האם שאילת השאלות יש בה סתירה לאמונה הטהורה?

נעיין בפסוקים בתנ"ך העוסקים בשאלת **צדיק ורע לו**, ובתגובת המאמין מול עוול, לכאורה.

בראשית

י"ח, י"ט-ל"ג

"כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא ה' עַל אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו: וַיֹּאמֶר ה' זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה כִּי רָבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד: אֵרְדָה נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ כָּלָה וְאִם לֹא אֵדָעָה: וַיִּפְנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עֹמֵד לִפְנֵי
5 ה': וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הַאַף תִּסְפֶּה צַדִּיק עִם רָשָׁע: אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר הַאַף תִּסְפֶּה וְלֹא תִשָּׂא לַמָּקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ: חָלִלָה לְךָ מֵעֲשֹׂת כַּדָּבָר הַזֶּה לְהָמִית צַדִּיק עִם רָשָׁע וְהָיָה כַּצַּדִּיק כָּרָשָׁע חָלִלָה לָךְ הֲשֹׁפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט: וַיֹּאמֶר ה' אִם אֶמְצָא בִסְדֹם חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר וְנָשָׂאתִי לְכָל הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם: וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הִנֵּה נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל אֲדֹנָי וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר: אוּלַי
10 יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם חֲמִשָּׁה הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה אֶת כָּל הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית אִם אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה: וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמַר אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים: וַיֹּאמֶר אַל נָא יִחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבֵּרָה אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים: וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל אֲדֹנָי
אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֶשְׂרִים: וַיֹּאמֶר אַל נָא יִחַר לַאדֹנָי
15 וַאֲדַבְּרָה אַךְ הַפַּעַם אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה: וַיֵּלֶךְ ה' כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ."

ירמיה

י"ב, א'-ג'

20 "צַדִּיק אַתָּה ה' כִּי אָרִיב אֵלֶיךָ אַךְ מִשְׁפָּטִים אֲדַבֵּר אוֹתָךְ **מַדּוּעַ דֶּרֶךְ רְשָׁעִים צָלֵחָה שָׁלוּ כָּל בֹּגְדֵי בָגֶד:** נְטַעְתָּם גַּם שֹׁרָשׁוּ יֵלְכוּ גַּם עָשׂוּ פֶּרִי קָרוֹב אַתָּה בְּפִיהֶם וְרָחוֹק מִכִּלְיוֹתֵיהֶם: וְאַתָּה ה' יְדַעְתָּנִי תִרְאֵנִי וּבָחַנְתָּ לִבִּי אִתָּךְ הַתֵּקֶם כְּצֹאן לְטִבְחָה וְהַקְדִּשֵׁם לְיוֹם הֲרֵגָה."

הצרה 20.indd 138 21/06/2011 14:36:33

איוב

ב', א'- י'

״וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹקִים לְהִתְיַצֵּב עַל ה׳ וַיָּבוֹא גַּם הַשָּׂטָן בְּתוֹכָם לְהִתְיַצֵּב עַל ה׳: וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל הַשָּׂטָן אֵי מִזֶּה תָּבֹא וַיַּעַן הַשָּׂטָן אֶת ה׳ וַיֹּאמַר מִשֹּׁט בָּאָרֶץ וּמֵהִתְהַלֵּךְ בָּהּ: וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל הַשָּׂטָן הֲשַׂמְתָּ לִבְּךָ אֶל עַבְדִּי אִיּוֹב כִּי אֵין כָּמֹהוּ בָּאָרֶץ אִישׁ תָּם וְיָשָׁר יְרֵא אֱלֹקִים וְסָר מֵרָע וְעֹדֶנּוּ מַחֲזִיק בְּתֻמָּתוֹ וַתְּסִיתֵנִי בּוֹ לְבַלְּעוֹ חִנָּם:

וַיַּעַן הַשָּׂטָן אֶת ה׳ וַיֹּאמַר עוֹר בְּעַד עוֹר וְכֹל אֲשֶׁר לָאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ: אוּלָם שְׁלַח נָא יָדְךָ וְגַע אֶל עַצְמוֹ וְאֶל בְּשָׂרוֹ אִם לֹא אֶל פָּנֶיךָ יְבָרֶכֶךָּ: וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל הַשָּׂטָן הִנּוֹ בְיָדֶךָ אַךְ אֶת נַפְשׁוֹ שְׁמֹר: וַיֵּצֵא הַשָּׂטָן מֵאֵת פְּנֵי ה׳ וַיַּךְ אֶת אִיּוֹב בִּשְׁחִין רָע מִכַּף רַגְלוֹ וְעַד קָדְקֳדוֹ:

וַיִּקַּח לוֹ חֶרֶשׂ לְהִתְגָּרֵד בּוֹ וְהוּא יֹשֵׁב בְּתוֹךְ הָאֵפֶר: וַתֹּאמֶר לוֹ אִשְׁתּוֹ עֹדְךָ מַחֲזִיק בְּתֻמָּתֶךָ בָּרֵךְ אֱלֹקִים וָמֻת: וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ כְּדַבֵּר אַחַת הַנְּבָלוֹת תְּדַבֵּרִי גַּם אֶת הַטּוֹב נְקַבֵּל מֵאֵת הָאֱלֹקִים וְאֶת הָרָע לֹא נְקַבֵּל **בְּכָל זֹאת לֹא חָטָא אִיּוֹב בִּשְׂפָתָיו.**״

חכמת הלב:
״אדם שאינו מזדהה עם צער חברו בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני״.
(רבי מנדל מזלוטשוב)

שאלות לדיון

1. מהי תגובת אברהם אבינו נוכח החלטת הקב״ה להשמיד את סדום?
2. מהי מסקנתך נוכח תגובתו?
3. מהי השאלה העיקרית בדברי הנביא ירמיה? האם תוכלו להתמודד עמה?
4. ״**בְּכָל-זֹאת לֹא-חָטָא אִיּוֹב בִּשְׂפָתָיו**״. מהו החטא שלא חטא?

אדם הבוטח בבורא עולם ומאמין **בהשגחתו הפרטית** על הנבראים, אסור לו, **לכאורה**, לפחד ואסור לו, לכאורה, לשאול שאלות כיוון שהקב״ה שומר עליו. לאור זאת תמוהה תגובת יעקב אבינו נוכח פגישתו הצפויה עם עשו אחיו כמסופר להלן.

הצרה 20.indd 139 21/06/2011 14:36:33

בראשית

ל״ב, ג׳-י״ב

כיצד ניתן להסביר את פחדו של יעקב אבינו למרות היותו אדם מאמין?!

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה
שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם: וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן
לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד
עָתָּה: וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד
5 לַאדֹנִי לְמְצֹא חֵן בְּעֵינֶיךָ: וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל יַעֲקֹב לֵאמֹר
בָּאנוּ אֶל אָחִיךָ אֶל עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע מֵאוֹת
אִישׁ עִמּוֹ: וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ אֶת הָעָם אֲשֶׁר
אִתּוֹ וְאֶת הַצֹּאן וְאֶת הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת: וַיֹּאמֶר
אִם יָבוֹא עֵשָׂו אֶל הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה
10 הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק ה׳ הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב
לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ: קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת
עַבְדֶּךָ כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת: הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי
מִיַּד עֵשָׂו כִּי יָרֵא אָנֹכִי אֹתוֹ פֶּן יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל בָּנִים: וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ
וְשַׂמְתִּי אֶת זַרְעֲךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִסָּפֵר מֵרֹב.״

חכמת הלב:
"נשמת האדם דומה לנר.
לפעמים הנר דולק
ולפעמים הוא כבוי.
כך נשמת האדם
לעיתים מאירה
ולעיתים כבויה".
(הבעל שם טוב)

כיצד נוכל להסביר את פחדו של יעקב אבינו, על אף היותו מאמין בבורא עולם ובהשגחתו?!

אפשר למצוא מגוון פירושים לתגובת יעקב נוכח פגישתו העתידית עם עשו אחיו.

בחרנו בפירוש **אברבנאל** המתייחס לנושא זה ומדגיש בפירושו כי המאמין הוא **אדם המתגבר על פחדו** ובוטח בייעוד אלוקיו, נעיין בו:

הצרה 20.indd 140 21/06/2011 14:36:33

3. בהקשר לפחד – מיהו "גיבור אמיתי"?

4. כיצד הסביר אברבנאל את פחד יעקב, נוכח אמונתו בה'?

פירוש אברבנאל[2]

בראשית ל"ב, ח'

"וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וגו' עַד וַיְצַו אֶת הָרִאשׁוֹן כִּי יִפְגָּשְׁךָ וגו'. פַּחַד יַעֲקֹב וְיִרְאָתוֹ מֵעֵשָׂו לֹא הָיָה מֵחֶלְשַׁת אֱמוּנָתוֹ וּבִטָּחוֹנוֹ בְּיִעוּדָיו, כִּי בֶּאֱמֶת לִבּוֹ בָּטוּחַ בַּה', **אֲבָל הָיָה פַּחְדּוֹ כְּדֶרֶךְ הַגִּבּוֹר הָאֱמִתִּי, שֶׁבְּהִכָּנְסוֹ לַמִּלְחָמָה יִפְחַד מֵהַמָּוֶת וְיִרְגִּישׁ בַּסַּכָּנָה אֲבָל מִפְּנֵי הַמַּעֲלָה יִבְזֶה הַחַיִּים וְיִבְחַר הַמָּוֶת הַיָּפֶה**, וּכְמוֹ שֶׁזָּכַר הַפִּילוֹסוֹף בְּסֵפֶר הַמִּדּוֹת. וּמִי שֶׁיְּכַוֵּן לַמִּלְחָמָה לְחָשְׁבּוֹ שֶׁלֹּא יָמוּת לֹא יִקָּרֵא גִּבּוֹר, כְּמוֹ שֶׁמִּי שֶׁיִּתֵּן צְדָקָה לְהַבְזוֹת הַמָּמוֹן בְּעֵינָיו – לֹא יִקָּרֵא נָדִיב, כִּי לֹא עָשָׂה זֶה לְטוּב בְּחִירָתוֹ אֶלָּא מִפְּנֵי הֱיוֹתוֹ מְבַזֶּה אֶת הַמָּמוֹן, וְלָכֵן רָאוּי לְגִבּוֹר שֶׁיִּתְעַצֵּב מִן הַמָּוֶת וְעַל כָּל זֶה יִבְחַר בָּהּ מִצַּד הַמַּעֲלָה, וּלְנָדִיב שֶׁיֹּאהַב הַמָּמוֹן אֲבָל יִתְנַהֵג מִצַּד הַמַּעֲלָה. **וְכֵן הָיָה עִנְיַן יַעֲקֹב כִּי אִם הָיָה בִּלְתִּי יָרֵא וְלֹא מִפַּחַד מֵעֵשָׂו שֶׁיַּהַרְגֵהוּ וְיַהֲרֹג אֶת נָשָׁיו וּבָנָיו, הִנֵּה בִּלְכָתּוֹ אֵלָיו לֹא הָיָה מוֹרֶה עַל בִּטָּחוֹנוֹ בַּשֵּׁם יתּ׳ וּבִיעוּדָיו, כִּי יִהְיֶה הוֹלֵךְ אֵלָיו לְחָשְׁבּוֹ שֶׁיִּתְנַהֵג עִמּוֹ כְּאָח. אֲבָל עַתָּה שֶׁשָּׁעַר בְּשִׂנְאָתוֹ אוֹתוֹ וְיָדַע זֶה בְּבֵרוּר עַד שֶׁהִכֹּחַ הַחִיּוּנִי אֲשֶׁר לְיַעֲקֹב הִתְפַּעֵל מִזֶּה כִּי רָאָה וּפָחַד, וְעַל כָּל זֶה שִׂכְלוֹ, הַמַּנְהִיג אֶת הַכֹּחַ הַמִּתְעוֹרֵר אֲשֶׁר לוֹ, כְּמוֹ שֶׁרָאוּי לְבַעַל הַמַּעֲלָה, גָּעַר בּוֹ עַל פַּחְדּוֹ וְהִתְאַמֵּץ וְהָלַךְ לִקְרַאת אָחִיו זֶה בֶּאֱמֶת הָרָאוּי לְהִקָּרֵא מַאֲמִין בִּנְבוּאָתוֹ וּבוֹטֵחַ בְּיִעוּד אֱלֹהָיו."

למדנו מדברי **אברבנאל** עיקרון חשוב. הפחד הוא אכן **תחושה טבעית** של כל אדם נורמלי, לפיכך לא קיימת דרישה מהמאמין שלא לפחד. הציפייה מאדם מאמין היא **שבזכות אמונתו** יצליח להתגבר על מכשולים, יצליח לנצח את פחדיו ויתחזק בביטחונו בבורא עולם.

עיקרון זה נוכל ללמוד גם לעניין נוסף. פעמים רבות בחיינו הפרטיים והלאומיים אנו ניצבים בפני אירועים המעמידים את אמונתנו וביטחוננו **במבחן מעשי.** האם מותר לנו לשאול שאלות, כגון: "למה ומדוע", בעקבות מאורעות אלה, או ששאלות מסוג זה תהיינה מוגדרות ככפירה ופקפוק במעשיו של בורא עולם? אדם אינו נדרש לפעול בניגוד לטבעו, **ותהיות ובירורים אמוניים הם חלק מבניין אישיותנו האמונית והשקפתנו הדתית.** השאלה העיקרית שעלינו לשאול את עצמנו היא: **מהי מטרת השאלה ומהי תכליתה?**

אדם מאמין בבורא עולם, שעיקר מגמתו לברר את מעשי ה' והנהגתו בעולם, השאלות שהוא שואל נובעות **מתוך רצון להעמיק בדרכי ה'** ולהבין את פועלו. אדם זה לא ייחשב כופר. שאלותיו **אינן** באות ממקום של התרסה וכפירה אלא ממקום של רצון לברר **באופן אמיתי** את יסודות האמונה, שאלותיו הן **שאלות לגיטימיות של אדם נורמלי** שחווה אירוע קשה.

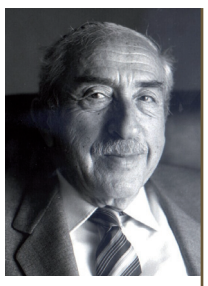
אחת הדוגמאות המזעזעות לאירועים קשים שעבר עם ישראל היא השואה הנוראה. רבים מנסים להבין את מעשי ה' בהקשר זה ורבים אחרים נמנעים מלעסוק בנושא. נעיין להלן בדברי הרב **אליעזר ברקוביץ',** שהתמודד עם שאלות היסוד האלה, וניסה לחזק את מעמד האמונה דווקא על רקע השאלות המורכבות והשואה הנוראה.

---

2 **דון יצחק אברבנאל** (ה'קצ"ז-ה'רס"ח, 1437-1508): ממגורשי ספרד, מדינאי יהודי, פילוסוף, מגדולי פרשני התורה, ממגורשי ספרד. מחבר **פירוש אברבנאל על התורה**. נולד בליסבון, פורטוגל ונפטר בוונציה, איטליה. תולדות חייו קשים, ובמהלכם איבד את כל רכושו שלוש פעמים.

הצרה 20.indd 141 21/06/2011 14:36:34

הרב אליעזר ברקוביץ'[3]

"מאמרים על יסודות היהדות", עמ' 86-87

שאלות האמונה להלן אינן מלמדות על כפירה, אלא על רצון אמיתי להבין את דרכי ה', שופט כל הארץ

הַ"הִתְדַּיְנוּת" עִם אֱלֹקִים הִיא צֹרֶךְ שֶׁל הָאֱמוּנָה; הִיא נוֹבַעַת מִלֵּב לִבָּהּ שֶׁל הָאֱמוּנָה. כַּאֲשֶׁר בְּסִפְרוֹ שֶׁל אֵלִי וִיזֶל ("הַלַּיְלָה") יֶלֶד מוּצָא לַהוֹרֵג בְּתִלְיָה וּמְיַשֶּׁהוּ שׁוֹאֵל: "הֵיכָן אֱלֹקִים?", זוֹהִי הַשְׁאֵלָה הָרְאוּיָה לְהִשָּׁאֵל. אִלּוּלֵי נִשְׁאֲלָה הַשְׁאֵלָה הָיָה בְּכָךְ מִשּׁוּם חִלּוּל הַשֵּׁם. אֱמוּנָה אֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲבֹר עַל זְוָעָה שֶׁכָּזֹאת לְסֵדֶר הַיּוֹם. אֱמוּנָה, בְּגִלַּל הֱיוֹתָהּ אֱמוּן בֶּאֱלֹקִים, תּוֹבַעַת מִמֶּנּוּ צֶדֶק. אֵין הִיא יְכוֹלָה לְסִבֹּל מְעָרְבוּת שֶׁל אֱלֹקִים בְּאִי-צֶדֶק וּבְאַכְזָרִיּוּת. וְאוּלָם **הָאֱמוּנָה רוֹאָה אֶת יַד ה' בְּכָל דָּבָר תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ. הָאֱמוּנָה מְבַקֶּשֶׁת לִמְצֹעַר לְקַבֵּל רֶמֶז בַּאֲשֶׁר לְטִיבָהּ** שֶׁל הַהִתְעָרְבוּת הָאֱלֹקִית, גַּם אִם לֹא לַהֲבִינָהּ לַחֲלוּטִין. הַפְּנִיָּיה לֶאֱלוֹקִים מִתּוֹךְ הַצִּיפִּיָּה לְקִיּוּם הַצֶּדֶק בָּעוֹלָם בְּכָל עוֹצְמַת הָאֱמוּנָה, בּוֹלֶטֶת כְּתַמְרוּר דְּרָכִים מֵרַאשִׁיתָהּ שֶׁל הַדֶּרֶךְ הַיְּהוּדִית בַּהִיסְטוֹרְיָה. אַבְרָהָם מִתְדַּיֵּין עִם אֱלֹקִים עַל גּוֹרָל סְדוֹם וַעֲמֹרָה. אָנוּ רוֹאִים כֵּיצַד אָדָם שֶׁבַּאֲדִיקוּתוֹ מַחֲשִׁיב אֶת עַצְמוֹ לְ"עָפָר וָאֵפֶר" וְתוּ לֹא אוֹזֵר עֹז לִפְנוֹת אֶל אֱלוֹקִים בַּשְּׁאֵלָה: "הַשֹּׁפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט?" אֵין כָּאן סְתִירָה כְּלָל. אִישׁ הָאֱמוּנָה מַצִּיב לִפְנֵי אֱלֹקִים סְמָן שְׁאֵלָה בְּגִלַּל אֱמוּנָתוֹ...

זוֹ גַּם מַהוּת הַדִּילֶמָה שֶׁל אִיּוֹב. תְּלוּנָתוֹ הָעַקְשָׁנִית אֵינָהּ נוֹבַעַת מֵהַצָּרָה הָאִישִׁית שֶׁלּוֹ כִּי אִם מִלַּהַט אֱמוּנָתוֹ. אֱמוּנָתוֹ שֶׁל אִיּוֹב אֵינָהּ נֶחְלֶשֶׁת בְּקִרְבּוֹ. אַדְרַבָּה, כֹּחַ הָאֱמוּנָה הוּא שֶׁמַּעֲנִיק מִשְׁנֶה תֹּקֶף לַהַאֲשָׁמָה. מַה שֶּׁקָּרָה לְאִיּוֹב אֵינוֹ צוֹדֵק; זֶהוּ עָוֶל נוֹרָא מִשּׁוּם שֶׁהוּא נִשְׁפַּט לְאוֹר אִידֵאָל הַצֶּדֶק שֶׁגִּבֵּשׁ לְעַצְמוֹ אִיּוֹב מִכֹּחַ אֱמוּנָתוֹ בֶּאֱלֹקִים. סִרּוּבוֹ שֶׁל אִיּוֹב לְקַבֵּל אֶת טְעוּנֵי רֵעָיו הַמְסַנְגְּרִים עַל הַהַשְׁגָּחָה הָעֶלְיוֹנָה אֵינוֹ עִנְיָן שֶׁל צַדְקָנוּת עִקֶּשֶׁת וְגַם אֵין הוּא נוֹבֵעַ מִתְּחוּשָׁה מֻגְזֶמֶת שֶׁל חֲשִׁיבוּת עַצְמִית. מַה שֶּׁרֵעֵי אִיּוֹב מְנַסִּים לַעֲשׂוֹת הוּא לְלַמֵּד זְכוּת עַל עָוֶל כְּאִלּוּ הָיָה צֶדֶק. בְּלִי שֶׁיִּהְיוּ מוּדָעִים לְכָךְ, בַּעֲשׂוֹתָם זֹאת הֵם מְגַמְּדִים אֶת תְּפִיסַת הָאֱלֹקִים שֶׁל אִיּוֹב. בְּגִלַּל אֱמוּנָתוֹ אֵין אִיּוֹב יָכֹל לְקַבֵּל דִּבְרֵי הַסַּנֵגוֹרְיָה עַל אֱלֹקִים, שֶׁמִּשְׁתַּמֵּעַ מֵהֶם עֶלְבּוֹן לִכְבוֹדוֹ שֶׁל הָאֵל שֶׁהוּא מַאֲמִין בּוֹ.

מְקוֹמָהּ שֶׁל הַתְּהִיָּה עַל הַהַשְׁגָּחָה הָאֱלֹהִית בְּמַחֲנוֹת הַהַשְׁמָדָה הָיָה בִּתְחוּם הַמָּסֹרֶת הַקָּלָסִית שֶׁל הַיַּהֲדוּת. לְמַרְבֵּה הַצַּעַר, שֶׁלֹּא כְּמוֹ בַּמִּקְרֶה שֶׁל אִיּוֹב, אֱלֹקִים הִתְמִיד בִּשְׁתִיקָתוֹ עַד סוֹפָהּ שֶׁל הַטְּרָגֶדְיָה, וְהַמְּיֻלְּיוֹנִים בְּמַחֲנוֹת הָרִכּוּז נִשְׁאֲרוּ לְבַדָּם וְנֶאֱלְצוּ לִדְאֹג לְעַצְמָם בְּיָם שֶׁל יֵאוּשׁ אֵינְסוֹפִי. עַד יָמֵינוּ נִטָּשׁ וְכוּחַ בֵּין תֵּאוֹלוֹגִים עַל פֶּשֶׁר תְּשׁוּבָתוֹ שֶׁל אֱלֹקִים לְאִיּוֹב. תְּהֵא מַשְׁמָעוּתָהּ אֲשֶׁר תִּהְיֶה, דָּבָר אֶחָד בָּרוּר: בְּאַחֲרִית הַדְּבָרִים אֱלֹקִים מוֹפִיעַ בִּפְנֵי אִיּוֹב. הוּא מִתְוַדֵּעַ אֵלָיו; וְכָךְ אִיּוֹב יָכֹל לְהַשְׁלִים עִם אֱלֹקִים בַּמִּלִּים:

5. הסבירו את שאלת אברהם אבינו אל הקב"ה: "השופט כל הארץ לא יעשה משפט"?

מה בא לידי ביטוי בשאלה זו?

3 **הרב פרופ' אליעזר ברקוביץ'** (ה'תרס"ח-ה'תשנ"ב, 1908-1992): נמנה עם בכירי ההוגים במאה העשרים. הוא הוסמך לרבנות על ידי הרב יחיאל יעקב וינברג ב"בית המדרש לרבנים" בברלין וקיבל תואר דוקטור באוניברסיטת ברלין. כיהן כרב קהילה באנגליה ובאוסטרליה והתמנה כראש החוג לפילוסופיה במכללה בשיקגו. בשנת 1975 עלה לארץ והתגורר בירושלים. עסק רבות בהתמודדות אמונית עם השואה.

הצרה 20.indd 142 21/06/2011 14:36:34

לְשֵׁמַע אֹזֶן שְׁמַעְתִּיךָ

וְעַתָּה עֵינִי רָאָתְךָ.

עַל כֵּן אֶמְאַס וְנִחַמְתִּי

עַל עָפָר וָאֵפֶר (**איוב** מ״ב, ה׳–ו׳).

6. לאחר משברים אישיים ולאומיים נשאלות שאלות אמוניות.

כיצד עלינו להגיב על שאלות אלו?

– השיבו בלשונכם, בהעמקה ובהרחבה.

5 מַשְׁבֵּר הָאֱמוּנָה בַּמַּחֲנוֹת לֹא זָכָה לְסִיּוּם מִן הַסּוּג הַזֶּה. אֱלֹקִים הִמְשִׁיךְ לִשְׁתֹּק וּלְהַסְתִּיר פָּנָיו עַד לַסּוֹף הַמַּר. מִלְיוֹנִים חִפְּשׂוּ אַחֲרָיו... הֵם שָׁמְעוּהוּ לְשַׁמַּע אֹזֶן, אַךְ לְעֵינֵיהֶם נִגְלוּ ״עָפָר וָאֵפֶר״ שֶׁנּוֹתְרוּ מֵהֶם וּמִכָּל הַיָּקָר לָהֶם. לְמַעֲשֶׂה, הָיוּ שְׁנֵי טִיפּוּסֵי אִיּוֹב בְּאוֹשְׁוִויץ: זֶה שֶׁקִּבֵּל בְּאִחוּר אֶת עֲצַת אִשְׁתּוֹ שֶׁל אִיּוֹב וְהִפְנָה עֹרֶף לֵאלֹקִים, וְזֶה שֶׁדָּבַק בֶּאֱמוּנָתוֹ עַד הַסּוֹף, שֶׁהִצְהִיר עָלֶיהָ עַל סַף תָּאֵי הַגָּזִים, שֶׁהָיָה מְסֻגָּל לִצְעֹד אֶל מוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא שָׁר 10 בְּהַתְרָסָה (כלפי הנאצים – הערת העורכים) אֶת ״הָאֲנִי מַאֲמִין״ שֶׁלּוֹ. לְעֻמַּת מִי שֶׁאֱמוּנָתָם נִשְׁבְּרָה בְּמַחֲנוֹת הַמָּוֶת הָיוּ אֲחֵרִים שֶׁלֹּא פִּקְפְּקוּ לְרֶגַע. אִם עֲבוּר רַבִּים אֱלֹקִים לֹא הָיָה נוֹכֵחַ, עֲבוּר רַבִּים אֲחֵרִים הוּא לֹא אָבַד. אֵלֶּה שָׁדָּחוּ אוֹתוֹ עָשׂוּ זֹאת מִתּוֹךְ מֶרֶד אוֹתֶנְטִי; אֵלֶּה שֶׁהִצְהִירוּ עַל אֱמוּנָתָם וְדָבְקוּ בָּהּ עַד הַסּוֹף הַמַּר עָשׂוּ זֹאת בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה.

15 הָאוֹתֶנְטִיּוּת שֶׁל הַמֶּרֶד כְּמוֹ גַּם הָאוֹתֶנְטִיּוּת שֶׁל הָאֱמוּנָה אֵינָן יְכוֹלוֹת לִהְיוֹת נַחֲלָתָם שֶׁל מִי שֶׁאֵינָם אֶלָּא אֶחָיו שֶׁל אִיּוֹב. הָאָדָם הָעוֹמֵד מִבַּחוּץ, אָחִי הַקְּדוֹשִׁים הַמְּעֻנִּים, מְקַבֵּל לְיָדָיו יְרוּשָׁה הַמַּעֲמִידָה אוֹתוֹ בִּמְבוּכָה. הוּא יוֹרֵשׁ הֵן אֶת הַמֶּרֶד, הֵן אֶת הַפְּגָנַת הָאֱמוּנָה שֶׁל הַקְּדוֹשִׁים הַמְּעֻנִּים, מֶרֶד שֶׁהַפְּגָנַת הָאֱמוּנָה לֹא הִשְׁתִּיקָה אוֹתוֹ; הַפְּגָנַת אֱמוּנָה שֶׁהַמֶּרֶד לֹא רוֹקֵן אוֹתָהּ מִתּוֹכֶן. בְּדוֹרֵנוּ שֶׁלָּנוּ, אֶחָיו שֶׁל אִיּוֹב, אִם בִּרְצוֹנוֹ לִהְיוֹת נֶאֱמָן לַמּוֹרֶשֶׁת 20 שֶׁנִּתְּנָה לוֹ מֵאֵת אֱלֹקִים, ״מִתְדַּיֵּן״ עִם אֱלֹקִים מִתּוֹךְ מֶרֶד שֶׁבֶּאֱמוּנָה וּמִתּוֹךְ אֱמוּנָה מַרְדָּנִית. לְמַה הוּא יָכֹל לְיַחֵל? אֵין הוּא מְבַקֵּשׁ לְהָבִין בְּמוּנְחֵי הָאֱמוּנָה שֶׁלּוֹ אֶת שֶׁעָלָה בְּגוֹרָל עַמּוֹ. אֵין הוּא מְנַסֶּה לִזְכּוֹת בְּמַבָּט חָטוּף אֶל ״יָד ה׳״ כְּדֵי לְהָבִין אֵיזוֹ מַשְׁמָעוּת עֲשׂוּיָה לִהְיוֹת לְהַשְׁמָדַת יְהוּדֵי אֵירוֹפָּה בַּתָּכְנִית הָאֱלֹקִית. לְהָבִין פֵּרוּשׁוֹ לְהַצְדִּיק, לְקַבֵּל. אֶת זֹאת הוּא לֹא יַעֲשֶׂה. הוּא מְצַפֶּה לִמְצֹא אֶת הַצָּפוּן בֶּאֱמוּנָתוֹ הַדָּתִית. **הוּא מְבַקֵּשׁ 25 לְהַצְהִיר עַל אֱמוּנָתוֹ, אַךְ לֹא מִתּוֹךְ הַעֲמָדַת פָּנִים כְּאִלּוּ לֹא אֵרְעָה הַשּׁוֹאָה מֵעוֹלָם. הוּא יוֹדֵעַ שֶׁדּוֹר זֶה חַיָּב לִחְיוֹת וּלְהַאֲמִין בְּצִלָּהּ שֶׁל הַשּׁוֹאָה. עָלָיו לִלְמֹד כֵּיצַד לַעֲשׂוֹת זֹאת. כְּדֵי שֶׁאֱמוּנָתוֹ תּוּכַל לְהִשָּׁאֵר בַּעֲלַת מַשְׁמָעוּת עָלָיו לְהַקְצוֹת מָקוֹם לָאֲפֵלָה הַמְסַמֵּאת שֶׁל מַחֲנוֹת הַהַשְׁמָדָה בְּתוֹךְ הָאֱמוּנָה שֶׁלּוֹ. הָאֲפֵלָה תִּשָּׁאֵר, אַךְ ״לְאוֹרָהּ״ הוּא יַצְהִיר עַל 30 אֱמוּנָתוֹ וְהִיא תִּתֵּן מִשְׁנֶה תֹּקֶף לְהַצְהָרוֹתָיו. הַבִּלְתִּי מֻסְבָּר לֹא יִתְחַוֵּר, אַךְ הוּא יַהֲפֹךְ לְהַשְׁפָּעָה חִיּוּבִית בְּגִבּוּשׁ הַדָּבָר שֶׁיֵּשׁ לְהַכִּיר בּוֹ...״**

7. עיין היטב בשני הקטעים שקראת. מה הן השאלות שניתן להעלות לדיון בעקבות קריאתם?

(עיינו כהשוואה במקורות להרחבה בסוף הפרק).

הצרה 20.indd 143 21/06/2011 14:36:35

חכמת הלב:
"ניתן לכבות את הנר,
אבל את מהות האור
לא ניתן לכבות".
(הרבי מגור)

יש להדגיש שקשה לענות תשובה חד-משמעית לשאלות האמונה שעולות נוכח זוועות השואה הנוראה, ויש הסוברים שלא ניתן להבין, בשכל אנושי, את מהותה וסיבותיה. ניסינו להתוות כיוון להתמודדות עם השאלה: **האם מותר בכלל לאדם מאמין לשאול שאלות אמוניות נוכח אירועים העומדים, לכאורה, בסתירה לאמונתו בבורא עולם.** הגענו למסקנה כי המאמין איננו נבחן בשתיקתו דווקא, אלא ביכולתו **להמשיך ולהאמין** למרות קושיותיו, וחרף המשברים האישיים או הלאומיים שעברו עליו.

להלן נלמד עקרונות אחדים העוסקים בהתמודדות עם **המשמעות** של רוע, של משברים ושל סבל, בעולם אמוני שביסודו מוטבעת ההשקפה "א-ל אמונה ואין עוול" (דברים ל"ב, ד'). הפנמת עקרונות אלה עשויה לסייע לנו בחיי היום-יום שלנו, הן במישור האישי והן במישור הלאומי.

דרכי התמודדות של אדם מאמין עם משבר

האמונה היהודית מודעת היטב למצבי קושי במהלך חייו של היחיד וקורותיה של האומה. חכמי ישראל לדורותיהם עיצבו השקפת עולם המאפשרת למאמין להתמודד עם הקושי, מתוך אמונה עמוקה, ומתוך ראייה ערכית של המציאות. להלן נציג כמה שיטות של גדולי ישראל שעסקו בהיבטים שונים של המשבר האמוני בכלל ושל שאלת "צדיק ורע לו" בפרט:

1. מסכת **ברכות** ס"א עמוד ב'.
2. פירוש **המלבי"ם** לספר **דברים**, פרק ו', פסוק ד'.
3. תלמוד בבלי **נידה** ל"א עמוד א'.
4. מדרש **תנחומא**, וירא, אות כ'.
5. **רבי יהודה הלוי** (ריה"ל) בספר **הכוזרי**, מאמר שלישי, סעיף י"א.
6. **רבי משה בן מימון** (רמב"ם), **מורה נבוכים**, חלק ג', פרק י"ב.
7. **הרב יוסף דב סולוביצ'יק**, **"קול דודי דופק"**, בתוך הספר: איש האמונה.

א. הטוב והרע מאת ה' ותכליתם לטוב

נפתח את דיוננו בתיאור אחד האירועים המזעזעים ביותר בין תיאורי הריגתם של **עשרת הרוגי מלכות**, תיאור מותו של **רבי עקיבא**[4].

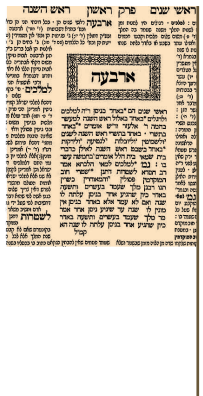
4 **רבי עקיבא**, מגדולי התנאים, חי אחרי חורבן הבית השני, ותמך בבר כוכבא וב"מרד הגדול".

הצרה 20.indd 144 21/06/2011 14:36:35

תלמוד בבלי

מסכת ברכות ס״א עמוד ב׳

חכמת הלב:
״אי אפשר לגרש
את החושך במקלות.
את החושך מגרשים
על ידי מעט אור״.
(אמרה חסידית)

בְּשָׁעָה שֶׁהוֹצִיאוּ אֶת רַבִּי עֲקִיבָא לַהֲרִיגָה זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע הָיָה, וְהָיוּ סוֹרְקִים אֶת בְּשָׂרוֹ בְּמַסְרְקוֹת שֶׁל בַּרְזֶל, וְהָיָה מְקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: רַבֵּנוּ! עַד כָּאן? אָמַר לָהֶם: כָּל יָמַי הָיִיתִי מִצְטַעֵר עַל פָּסוּק זֶה: 5 ׳וּבְכָל נַפְשְׁךָ׳ – אֲפִלּוּ נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ; אָמַרְתִּי: מָתַי יָבוֹא לְיָדִי וַאֲקַיְּמֶנּוּ! וְעַכְשָׁו שֶׁבָּא לְיָדִי – לֹא אֲקַיְּמֶנּוּ? **הֲיֶה מַאֲרִיךְ בְּ׳אֶחָד׳ עַד שֶׁיְּצְאָה נִשְׁמָתוֹ בְּ׳אֶחָד׳.** יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה: אַשְׁרֶיךָ, רַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁיָּצְאָה נִשְׁמָתְךָ בְּ׳אֶחָד׳. אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, זוֹ תּוֹרָה וְזוֹ שְׂכָרָהּ?... יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ: אַשְׁרֶיךָ, רַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁאַתָּה מְזֻמָּן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא!״ 10

מדוע בשעה שסרקו את בשרו של רבי עקיבא במסרקות של ברזל וקרא: ״שמע ישראל ה׳ אלוקינו ה׳ אחד״, האריך דווקא במילה ״**אחד**״?

המלבי״ם, בפירושו לספר **דברים**, הסביר את משמעותו העמוקה של פסוק זה שבו מודגשים **ייחוד ה׳ ואחדותו**. הסברו **מורה דרך להתמודדות** עם משבר באמונה. 15

פירוש המלבי״ם[5]

לספר דברים, פרק ו׳, פסוק ד׳ (״שמע ישראל״)

הָאֱמוּת הַקּוֹדְמִים שֶׁהָיוּ מַאֲמִינִים בְּרִבּוּי הָאֱלֹהוּת, הִשְׁוּוּ בָּזֶה שֶׁיֵּשׁ אֱלֹהִים פּוֹעֵל טוֹב וְיֵשׁ אֱלֹהִים פּוֹעֵל רַע, כִּי לֹא יָכְלוּ לְצַיֵּר שֶׁהַטּוֹב וְהָרַע הַנִּמְצָא בָּעוֹלָם יָצְאוּ מִשֹּׁרֶשׁ אֶחָד, וְעַל כֵּן הָיוּ מִתְיָרְאִים מִפּוֹעֵל הָרַע וְאוֹהֲבִים אֶת הַפּוֹעֵל הַטּוֹב. וְכַאֲשֶׁר בָּא בְּתוֹרַת אֱמֶת לְלַמְּדָם שֶׁיִּתְאַחֲדוּ הַיִּרְאָה וְהָאַהֲבָה לֶאֱלֹהֵי אֱמֶת **הֻצְרַךְ לְהַקְדִּים לָהֶם אֱמוּנַת הַיִּחוּד, שֶׁאֱלֹהֵי עוֹלָם הוּא אֶחָד וְאֵין זוּלָתוֹ וְהוּא שׁוֹרֶשׁ לְכָל הַנִּמְצָא וְהַמִּתְהַוֶּה בְּכָל הָעוֹלָמוֹת הֵן דְּבָרִים אֲשֶׁר לְפִי הַשָּׂגָתֵנוּ נִקְרָאִים בַּשֵּׁם טוֹב וְהֵן דְּבָרִים אֲשֶׁר נִקְרָאִים בַּשֵּׁם רַע.** וְהוּא שֶׁנַּאֲמִין כִּי אֵין רַע בַּמְּצִיאוּת כְּלָל, שֶׁמַּהֲאֵל הַטּוֹב הָאֶחָד הָאֲמִתִּי לֹא יָצְאוּ רַק טוֹב, וַאֲשֶׁר יִדְמֶה לָנוּ שֶׁהוּא רַע הוּא בֶּאֱמֶת אַךְ טוֹב וָחֶסֶד. כָּל הֶעְדֵּר הוּא לְצֹרֶךְ הַוָּיָה, וְכָל הַשְׁחָתָה הוּא לְצֹרֶךְ תִּקּוּן וּבִנְיָן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד״... **כָּל הָרָעוֹת הַבָּאוֹת בָּעוֹלָם הֵם לְתַכְלִית טוֹב, וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, וְעַל כֵּן יְצַיֵּר הַיִּרְאָה וְהָאַהֲבָה לְאֵל אֶחָד״.** 20 25 30

8. כיצד אפשר להבין, לפי דברי המלבי״ם, את הפסוק: ״וירא אלוקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד״ (בראשית א׳, ל״א). האומנם אין רוע בעולם?

5 **המלבי״ם** (ה׳תקס״ט-ה׳תרל״ט, 1809–1879): רב ודרשן בקהילות שונות במזרח אירופה, חיבר ספרים בהלכה ופירוש מפורסם לתורה - **התורה והמצווה** ופירוש לתנ״ך – **מקרא קודש**.

הצרה 20.indd 145
21/06/2011 14:36:52

המסר המרכזי מדברי המלבי"ם הוא שאחדות הבורא וייחודו מלמדים כי **הן הטוב והן הרע מקורם בבורא אחד,** ולא בא-ל היוצר את הרע ובא-ל היוצר את הטוב. כמו כן אנו לומדים מדבריו כי הקב"ה **יוצר את הטוב, וכי רק בעיני אדם קיימת מציאות של רוע.** כל הנראה בעיני האדם לכאורה כרע, מכוון "לצורך תיקון ובניין". לפיכך חייב האדם לחפש את **משמעות הרוע** ולנסות להבין את מטרתו ותכליתו. לפי זה מובן מדוע קרא רבי עקיבא דווקא "שמע ישראל" בהדגישו את המילה "**אחד**", שכן הקב"ה **אחד והוא יוצר הכול, הן את הטוב והן את הרע.** לא קל לאדם הנתון במשבר להאמין כי בעומק הרוע נמצא טוב וכי תכלית הייסורים, היא להביא, בסופו של התהליך, טוב לעולם, אולם זהו האתגר המשמעותי שלפניו.

9. מהו הבסיס האמוני שנדרש מאדם כדי להודות על צרה?

ב. ראיית המכלול ולא רק את המציאות העכשווית

תלמוד בבלי

נידה ל"א עמ' א'

"דְּרַשׁ רַב יוֹסֵף: מַאי דִּכְתִיב: 'אוֹדְךָ ה' כִּי אָנַפְתָּ בִּי יָשָׁב אַפְּךָ וּתְנַחֲמֵנִי'? בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר – בְּשָׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁיָּצְאוּ לִסְחוֹרָה, יָשַׁב לוֹ קוֹץ לְאֶחָד מֵהֶן, הִתְחִיל מְחָרֵף וּמְגַדֵּף. לְיָמִים שָׁמַע שֶׁטָּבְעָה סְפִינָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בַּיָּם, הִתְחִיל מוֹדֶה וּמְשַׁבֵּחַ. לְכָךְ נֶאֱמַר: 'יָשַׁב אַפְּךָ וּתְנַחֲמֵנִי', וְהֵינוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי דִּכְתִיב: 'עֹשֶׂה נִפְלָאוֹת (גְּדוֹלוֹת) לְבַדּוֹ וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם'? אֲפִלּוּ בַּעַל הַנֵּס אֵינוֹ מַכִּיר בְּנִסּוֹ."

ג. הקב"ה מעמיד בניסיון רק אנשים בעלי כוחות נפש שיכולים לעמוד בניסיון.

מדרש תנחומא, וירא, אות כ'

"**'ה' צַדִּיק יִבְחָן'** (תהלים יא).

אָמַר רַבִּי יוֹנָה: **הַפִּשְׁתָּן הַזֶּה כָּל זְמַן שֶׁאַתָּה כּוֹתֵשׁ עָלָיו – מִשְׁתַּבֵּחַ.** אֵימָתַי? כְּשֶׁהוּא יָפֶה אֲבָל כְּשֶׁהוּא רַע אַתָּה כּוֹתֵשׁ עָלָיו – וְהוּא מִתְפַּקֵּעַ. כָּךְ אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְנַסֶּה אֶלָּא לַצַּדִּיקִים.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר שָׁלוֹם: **הַיּוֹצֵר הַזֶּה אֵינוֹ מַקִּישׁ עַל כְּלִי וְקַנְקַן רָעוּעַ, שֶׁלֹּא יִשָּׁבֵר. וּבַמֶּה הוּא מַקִּישׁ? – עַל הַבָּרִיא.** כָּךְ אֵין הקב"ה מְנַסֶּה לָרְשָׁעִים אֶלָּא לַצַּדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר: 'ה' צַדִּיק יִבְחָן'.

הצרה 20.indd 146 21/06/2011 14:36:53

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְבַעַל הַבַּיִת שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי פָּרוֹת, אַחַת כֹּחָהּ יָפֶה וְאַחַת כֹּחָהּ רַע. **עַל מִי הוּא מַטִּיל אֶת הָעֹל, לֹא עַל אוֹתָהּ שֶׁכֹּחָהּ יָפֶה?! הֱוֵי אוֹמֵר: 'ה' צַדִּיק יִבְחָן'.**

לְכָךְ נֶאֱמַר: 'וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם'."

שאלות לדיון בעקבות המדרש

בדוגמאות שמביא המדרש בולטים היבטים שונים:

א. הניסיון כמשפר את רמתו הרוחנית של האדם ויכולתו להתמודד עם קשיים.

ב. בעל הניסיון כשליח.

ג. הקב"ה מעמיד בניסיון רק אנשים עם כוחות נפש להתגבר על הקושי.

התאם את ההיבטים השונים הנ"ל לדוגמאות שמביא מדרש תנחומא.

ד. כיצד ניתן לתמוך באדם הנמצא במשבר על פי הדוגמאות המובאות במדרש?

ד. הקב"ה מונע עוול בבריאה (בעלי חיים) אלא שהאדם, בשכלו המצומצם, לא תמיד מסוגל להבין את דרכי ה'.

רבי יהודה הלוי (ריה"ל)[6]

"הכוזרי", מאמר שלישי, סעיף י"א

"אָמַר הֶחָבֵר: ...וְאַחַר כָּךְ יֵשֵׁב בְּלִבּוֹ אֶת עִנְיָן 'צִדּוּק הַדִּין', לְמַעַן יִהְיֶה לוֹ לְמָגֵן וּלְמַחֲסֶה מִן הַפְּגָעִים וְהַצָּרוֹת הַמִּתְרַחֲשִׁים בָּעוֹלָם הַזֶּה. **וְכֵן תִּישַׁב בְּנַפְשׁוֹ מִדַּת צִדְקוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא בְּכָל בַּעֲלֵי הַחַיִּים, אוֹתָם הוּא מְכַלְכֵּל וּמַנְהִיג בְּחָכְמָה שֶׁדַּעַת אֱנוֹשׁ מַשִּׂיגָה לֹא אֶת פִּרְטֶיהָ, כִּי אִם אֶת כְּלָלָהּ, עַד כַּמָּה שֶׁאָנוּ רוֹאִים מַה מְּתֻקָּנֶת יְצִירַת בַּעֲלֵי** [5] **הַחַיִּים וּמַה נִּשְׂגָּבוֹת הַפְּלָאוֹת הַכְּלוּלוֹת בָּהּ,** הַמּוֹרוֹת עַל כַּוָּנַת חָכָם רוֹצֶה יוֹדֵעַ וְיָכֹל, כִּי לַקָּטָן וְלַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם הִתְקִין הַבּוֹרֵא כָּל מַה שֶּׁהֵם זְקוּקִים לוֹ בְּחוּשִׁים פְּנִימִיִּים וְחִיצוֹנִיִּים, וּבְמִזְגֵי רוּחוֹת הַחַיִּים, וּבַאֲבָרִים בַּעֲשׂוֹתוֹ לָהֶם כֵּלִים מְכֻוָּנִים מַתְאִימִים לְמִזְגֵי הָרוּחוֹת: לָאַרְנֶבֶת וְלָאַיָּלָה – כְּלֵי בְּרִיחָה וּמִדַּת מֹהֶר, וְלַצְּבוֹעִים – מִדַּת הַגְּבוּרָה וּכְלֵי הַדְּרִיסָה וְהַטְרִיפָה. הֲרֵי שֶׁאִם יַחְשֹׁב אָדָם בִּבְרִיאַת הָאֲבָרִים וְתוֹעֲלוֹתָם וּבְיַחֲסָם אֶל מִזְגֵי הָרוּחוֹת [10] יִמְצָא בָּהֶם אִזּוּן צוֹדֵק וְסֵדֶר מְחֻכָּם שֶׁלֹּא יַשְׁאִירוּ בְּלִבּוֹ סָפֵק כָּל שֶׁהוּא בְּצִדְקוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא. וְאִם יָבוֹא שָׂטָן הַסְּבָרָה לְהַקְשׁוֹת לְפָנָיו עַל כָּךְ מִן הָעָוֶל הַנַּעֲשֶׂה לָאַרְנֶבֶת כַּאֲשֶׁר הִיא מַאֲכָל לַצָּבוֹעַ, כַּזְּבוּב לָעַכָּבִישׁ, יָשִׁיב לוֹ הַשֵּׂכֶל וְיִגְעַר בּוֹ בְּאָמְרוֹ: כֵּיצַד אֲאַחֵס אֶת הָעָוֶל לָחָכָם שֶׁנִּתְבָּרֵר לִי צִדְקוֹ וְשֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָעָוֶל? אִלּוּ הָיָה צֵיד הָאַרְנֶבֶת עַל יְדֵי הַצָּבוֹעַ וְצֵיד הַזְּבוּב עַל יְדֵי הָעַכָּבִישׁ דָּבָר שֶׁבִּמְקֹרֶה, הָיִיתִי מַאֲמִין שֶׁהַכֹּל מִקְרֶה, אוּלָם הֲרֵי אֲנִי רוֹאֶה כִּי הֶחָכָם

10. הנהגת הבורא את עולם בעלי החיים – כיצד היא מסייעת להתמודד עם שאלת "צדיק ורע לו"?

6 **לדמותו** – ראו עמ' 34.

147 הצרה 20.indd
21/06/2011 14:36:54

11. הסבירו את הבסיס ההגיוני והאמוני לדבריו של נחום איש גם זו?

5 הַצַּדִּיק הַמַּנְהִיג נָתַן לָאַרְיֵה גְּבוּרָה וְיכֹלֶת, וְהִתְקִין לוֹ כְּלֵי הַצַּיִד, שִׁנַּיִם וְצִפָּרְנַיִם, וְכֵן שָׂם בָּעַכְבִּישׁ אֶת רוּחַ הַתַּחְבּוּלָה לַעֲשׂוֹת לוֹ אֶת אֲרִיגָתוֹ כִּלְבוּשׁ בְּלִי שֶׁלָּמַד זֹאת הָעַכְבִּישׁ, לְמַעַן יֵאָרֵג רְשָׁתוֹת לַזְּבוּב, וְעָשָׂה לוֹ כֵּלִים הָרְאוּיִים לִמְלָאכָה זוֹ, וְזִמֵּן לוֹ אֶת הַזְּבוּב לְמִחְיָה וּלְכַלְכָּלָה, כְּשֵׁם שֶׁזִּמֵּן לְרַבִּים מִדְּגֵי הַיָּם דָּגִים אֲחֵרִים לְמָזוֹן, – מָה אוֹמַר אֵפוֹא אִם לֹא כִּי כָּל זֶה בָּא מֵחָכְמָה שֶׁאֵין אֲנִי מַשִּׂיג אוֹתָהּ? אֵין לִי כִּי אִם לְהַצְדִּיק אֶת מִי שֶׁנִּקְרָא 'הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ'.

היסורים ככפרת עוונות

12. אילו "נחמות" הציע ריה"ל להתגברות על הסבל?

10 **וּמִי שֶׁנִּתְיַשֵּׁב כָּל זֶה בְּדַעְתּוֹ יַגִּיעַ לְמַדְרֵגָה הַמְסֻפֶּרֶת עַל 'נַחוּם אִישׁ גַּם זוֹ' אֲשֶׁר עַל כָּל צָרָה שֶׁהָיְתָה בָּאָה עָלָיו הָיָה אוֹמֵר: "גַּם זוֹ לְטוֹבָה!"** (**תענית** כ"א) **וְיִחְיֶה חַיֵּי נַחַת תָּמִיד, כִּי תִּקַּלְנָה בְּעֵינָיו הַצָּרוֹת,** וְיִתָּכֵן כִּי יִשְׂמַח בָּהֶן בְּהַרְגִּישׁוֹ כִּי חֵטְא שֶׁהָיָה עָלָיו נִתְכַּפֵּר בְּכָךְ, כַּאֲשֶׁר יַרְגִּישׁ אָדָם הַפּוֹרֵעַ חוֹבוֹ כִּי הוּקַל לוֹ וְהוּא שָׂמֵח בְּזֶה – וְיִשְׂמַח לַשָּׂכָר וְלַגְּמוּל הַצָּפוּנִים לוֹ, וְיַקְנֶה לִבְנֵי אָדָם מִתּוֹךְ שִׂמְחָה אֶת הַדַּרְכָּה לַעֲמִידָה בְּסֵבֶל וּלְהַצְדָּקַת 15 הָאֱלוֹהַּ, וְיִשְׂמַח עַל הַתְּהִלָּה וְהַתִּפְאֶרֶת הַיּוֹצֵאת לוֹ מִזֶּה.

כָּל זֶה עַל יַחַס הֶחָסִיד אֶל צָרוֹתָיו הַפְּרָטִיּוֹת. אוּלָם כָּךְ יִנְהַג גַּם בְּצָרוֹת הַכְּלָל: כִּי בְּהַעֲלוֹת בִּלְבּוֹלֵי הַסְּבָרָה עַל לִבּוֹ אֶת אֹרֶךְ הַ'גָּלוּת' וְאֶת פִּזּוּר הָאֻמָּה וְאֶת הַדְּלְדּוּל וְהַהִתְמַעֲטוּת אֲלֵיהֶם הִגִּיעָה – יִתְנַחֵם תְּחִלָּה בְּ'צִדּוּק הַדִּין', כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתִּי, וְאַחַר כָּךְ בְּנִכְיוֹן עֹנֶשׁ הָעֲוֹנוֹת, וְאַחַר כָּךְ בַּשָּׂכָר וּבַגְּמוּל הַצָּפוּנִים לָ'עוֹלָם הַבָּא' וּבַהִדָּבְקוּת בָּעָנְיָן 20 **הָאֱלֹהִי בָּ'עוֹלָם הַזֶּה'.** וְאִם יְבִיאֵהוּ הַשָּׂטָן לִידֵי יֵאוּשׁ בְּאָמְרוֹ: "הֲתִחְיֶינָה הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה?" (**יחזקאל** ל"ז, ג') – כִּי מְאֹד נִמְחָה רָשְׁמֵנוּ בֵּין הַגּוֹיִים וְזִכְרֵנוּ נִשְׁכַּח, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "יָבְשׁוּ עַצְמוֹתֵינוּ וְאָבְדָה תִּקְוָתֵנוּ, נִגְזַרְנוּ לָנוּ" – יַחְשֹׁב עַל נֵס 'יְצִיאַת מִצְרַיִם' וְעַל כָּל מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּ'כַמָּה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת לַמָּקוֹם עָלֵינוּ', וְאָז לֹא יִפָּלֵא בְּעֵינָיו אֵיךְ נָשׁוּב לְקַדְמוּתֵנוּ אַף כַּאֲשֶׁר לֹא יִוָּתֵר מֵאִתָּנוּ כִּי אִם אִישׁ אֶחָד, – וּכְמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּרְאִי, תּוֹלַעַת יַעֲקֹב!" – כִּי מַה 25 נּוֹתָר מִן הָאָדָם לְאַחַר שֶׁהָיָה לְ'תּוֹלַעַת' בְּקִבְרוֹ?"

ריה"ל לימד אותנו להתבונן בהנהגת הבורא לא רק בהקשר של בני אדם אלא **מתוך התבוננות במציאות כולה.** התבוננות כזאת, תביא אותנו לידי מסקנה כי הבריאה כולה מונהגת בחכמה רבה על ידי בורא עולם. הקדוש ברוך הוא דואג לאזן את סדרי הבריאה ולמנוע עוול . תחושת עוול אצל האדם נובעת מאי-יכולתו להבין את דרכי הבורא. אדם צריך לדעת כי יש תכלית ומשמעות לייסוריו, הן בהקשר של מחילת עוונות והן בהקשר של חיי עולם הבא כגמול על ייסוריו. התבוננות כזאת תעצב אצל האדם השקפה מעין: "גם זו לטובה", וגם תקווה לעתיד טוב.

הצרה 20.indd 148 21/06/2011 14:36:55

ה. רוב הרעות בעולם נגרמות על ידי בני האדם עצמם (שלושה סוגי רעות).

רמב"ם[7]

מורה נבוכים, חלק שלישי, פרק י"ב

רַבּוֹת עָלָה בְּדִמְיוֹן הֶהָמוֹן כִּי הָרָעוֹת בָּעוֹלָם יָתֵר מִן הַטּוֹבוֹת, עַד שֶׁבְּהַרְבֵּה מֵהַטָּפוֹת כָּל הָעַמִּים וּבְשִׁירֵיהֶם כּוֹלְלִים עִנְיָן זֶה, וְאוֹמְרִים כִּי פֶּלֶא הוּא שֶׁיִּמָּצֵא בָּעוֹלָם טוֹב, אֲבָל רָעוֹתָיו רַבִּים וְתָדִירִים. וְאֵין הַטָּעוּת הָזֹו אֵצֶל הֶהָמוֹן בִּלְבַד, אֶלָּא גַּם אֵצֶל מִי שֶׁחוֹשֵׁב שֶׁהוּא יוֹדֵעַ מַשֶּׁהוּ... וּמִכְּלָלָן עִנְיָן אֲשֶׁר בָּדָה אוֹתוֹ, וְהוּא שֶׁהָרַע בַּמְּצִיאוּת יָתֵר עַל הַטּוֹב, וְשֶׁכַּאֲשֶׁר תַּשְׁוֶה בֵּין נַחַת הָאָדָם וְתַעֲנוּגוֹתָיו בְּמֶשֶׁךְ זְמַן שַׁלְוָתוֹ כְּנֶגֶד מַה שֶּׁיֵּאָרַע לוֹ מִן הַצַּעַר וְהַיִּסּוּרִים הַקָּשִׁים וְהַמַּחֲלוֹת וְהַמּוּמִין וְהַדְּאָגוֹת וְהַיְגוֹנוֹת וְהַכִּשְׁלוֹנוֹת, אָז תִּמְצָא כִּי מְצִיאוּתוֹ, כְּלוֹמַר הָאָדָם, נָקָמָה, וְרָעָה רַבָּה מְנַת חֶלְקוֹ. וְהִמְשִׁיךְ לְאַמֵּת הַשָּׁקָפָה זוֹ בִּסְקִירַת הַפְּגָעִים הַלָּלוּ כְּדֵי לְהִתְנַגֵּד לְכָל מַה שֶּׁחוֹשְׁבִים אַנְשֵׁי הַצֶּדֶק עַל חַסְדֵי ה' וְטוּבוֹ הַגְּלוּיִים, וְשֶׁהוּא יִתְעַלֶּה הַטּוֹב הַמֻּחְלָט, וְכָל מַה שֶּׁיָּבוֹא מֵאִתּוֹ טוֹב מֻחְלָט בְּלִי סָפֵק. **וְסִבַּת כָּל הַטָּעוּת הַזֹּו, מִפְּנֵי שֶׁהַסֵּכֶל הַזֶּה וְדוֹמָיו מִן הֶהָמוֹן אֵינָם בּוֹחֲנִים אֶת הַמְּצִיאוּת כִּי אִם בְּאִישֵׁי הָאָדָם לֹא יוֹתֵר, וּמִדָּמֶה כָּל סָכֵל כִּי כָּל הַמְּצִיאוּת לְמַעַן אִישִׁיּוּתוֹ, וּכְאִלּוּ אֵין שָׁם מְצִיאוּת כִּי אִם הוּא בִּלְבַד, וְאִם אֵרַע לוֹ דָּבָר הֶפֶךְ מַה שֶּׁרָצָה, הֶחְלִיט וּפָסַק כִּי כָּל הַמְּצִיאוּת רַע**, וְאִלּוּ הִתְבּוֹנֵן הָאָדָם בַּמְּצִיאוּת וְהַשְׂכֵּל אוֹתָהּ וְיָדַע אַפְסוּת יְשׁוּתוֹ בָּהּ, כִּי אָז הָיָה מִתְבָּרֵר לוֹ הָאֱמֶת וּמִתְגַּלֶּה, כִּי הַהֲזָיוֹת הַגְּדוֹלוֹת הַלָּלוּ שֶׁהוֹזִים בְּנֵי אָדָם עַל רִבּוּי רָעוֹת הָעוֹלָם, אֵינָם אוֹמְרִים כִּי זֶה בְּיַחַס לַמַּלְאָכִים וְלֹא בְּיַחַס לַגַּלְגַּלִּים וְלַכּוֹכָבִים וְלֹא בְּיַחַס לַיְסוֹדוֹת וּמַה שֶּׁהֻרְכַּב מֵהֶן מִן הַדּוֹמֵם וְהַצּוֹמֵחַ, וְאַף לֹא בְּיַחַס לִמִינֵי בַּעֲלֵי הַחַיִּים, אֶלָּא כָּל מַחְשַׁבְתָּם רוֹאָה מִקְצָת אִישֵׁי הַמִּין הָאֱנוֹשִׁי, וּמִתְפַּלְּאִים עַל אוֹתוֹ אֲשֶׁר אָבַל הַמַּאֲכָלִים הָרָעִים עַד שֶׁאֲחָזוֹ רַאֲתָן הֵיאָךְ בָּא עָלָיו הַהֶזֵּק הַגָּדוֹל הַזֶּה וְהֵיאָךְ נִמְצָא הָרַע הַזֶּה, וְכֵן מִתְפַּלְּאִים עַל מִי שֶׁהִרְבָּה בְּתַשְׁמִישׁ עַד שֶׁלָּקָה בְּסַמָּאוֹן, וְיִגְדַּל בְּעֵינֵיהֶם פִּגְעוֹ שֶׁל זֶה בְּסַמָּאוֹן, וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

וְהַהַבְחָנָה הָאֱמִתִּית הִיא שֶׁכָּל אִישֵׁי מִין הָאָדָם שֶׁבַּמְּצִיאוּת, וְכָל שֶׁכֵּן זוּלָתָם מִמִּינֵי בַּעֲלֵי הַחַיִּים, הֵם דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ עֵרֶךְ כְּלָל בְּיַחַס לִכְלָלוּת הַמְּצִיאוּת הַהֶמְשֵׁכִית, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר וְאָמַר: אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה וגו', אֱנוֹשׁ רְמָה וּבֶן אָדָם תּוֹלֵעָה, אַף שֹׁכְנֵי בָתֵּי חֹמֶר וגו', הֵן גּוֹיִם כְּמַר מִדְּלִי וגו', וְכָל מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּלִשּׁוֹן סִפְרֵי הַנְּבִיאִים מִן הָעִנְיָן הַזֶּה הַנִּכְבָּד גְּדוֹל הִתְּוֹעֲלֶת בִּידִיעַת הָאָדָם אֶת עֶרְכּוֹ, וְאַל יִטְעֶה וְיַחְשֹׁב כִּי הַמְּצִיאוּת בִּגְלַל אִישִׁיּוּתוֹ בִּלְבַד, אֶלָּא הַמְּצִיאוּת בִּגְלַל רְצוֹן בּוֹרְאוֹ לְדַעְתֵּנוּ, אֲשֶׁר מִין הָאָדָם הַפָּחוּת מִכָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ בְּיַחַס לַנִּמְצָאִים הָעֶלְיוֹנִים כְּלוֹמַר הַגַּלְגַּלִּים וְהַכּוֹכָבִים, אֲבָל בְּיַחַס לַמַּלְאָכִים הֲרֵי אֵין יַחַס בֶּאֱמֶת בֵּינוֹ לְבֵינָם, אֶלָּא שֶׁהָאָדָם הוּא הַנִּכְבָּד בְּכָל הַהֲוָיָה בְּעוֹלָמֵנוּ הַשָּׁפֵל, כְּלוֹמַר שֶׁהוּא הַנִּכְבָּד בְּכָל מַה שֶּׁהֻרְכַּב מִן הַיְסוֹדוֹת, וְאַף עִם זֹאת הֲרֵי מְצִיאוּתוֹ טוֹבָה גְּדוֹלָה לוֹ וְחֶסֶד מֵאֵת ה' בְּמַה שֶּׁיִּחֲדוֹ בּוֹ וַעֲשָׂאוֹ שָׁלֵם, וְרֹב הָרָעוֹת שֶׁיֶּאֱרְעוּ בְּאִישָׁיו הֵן מֵחָמָתָם, כְּלוֹמַר מֵחֲמַת אִישֵׁי הָאָדָם הַחֲסֵרִים, וּמִמִּגְרָעוֹתֵינוּ אָנוּ צוֹעֲקִים וּמְשַׁוְּעִים, וּמֵרָעוֹת שֶׁאָנוּ עוֹשִׂים אוֹתָם

7 **לדמותו** – ראו עמ' 19.

13. איזה תפקיד ממלאת ההתבוננות במציאות כולה בעניין "הרעות שבעולם"?

20.indd 149 הצרה
21/06/2011 14:36:55

בְּעַצְמֵנוּ בִּבְחִירָתֵנוּ אָנוּ מִצְטַעֲרִים וּמְיַחֲסִים אֶת זֶה לַה׳, יִתְעַלֶּה מִכָּךְ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר בְּסִפְרוֹ וְאָמַר: שִׂחֵת לוֹ לֹא בָּנָיו מוּמָם וגו׳, וּבֵאֵר שְׁלֹמֹה אֶת זֶה וְאָמַר: ״אִוֶּלֶת אָדָם תְּסַלֵּף דַּרְכּוֹ וְעַל ה׳ יִזְעַף לִבּוֹ״. וּבְאוּר הַדָּבָר שֶׁכָּל רַע שֶׁיֵּאָרַע לְאָדָם חוֹזֵר אֶל אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה מִינִים.

1) **הַמִּין הָרִאשׁוֹן מִן הָרָעוֹת, מַה שֶּׁיֵּאָרַע לְאָדָם מִצַּד טֶבַע הַהֲוָיָה וְהַהֶפְסֵד, כְּלוֹמַר מֵחֲמַת שֶׁהוּא בַּעַל חֹמֶר, כִּי מִשּׁוּם כָּךְ נִפְגָּעִים מִקְצַת בְּנֵי אָדָם בְּמוּמִים וְחֶסְרוֹנוֹת מִלֵּדָה, אוֹ שֶׁיֵּאָרְעוּ מֵחֲמַת שְׁנוּיִם הַנַּעֲשִׂים בַּיְסוֹדוֹת כְּקִלְקוּל הָאֲוִיר אוֹ הַבְּרָקִים וּשְׁקִיעַת הָאֲדָמָה,** וּכְבָר בֵּאַרְנוּ כִּי הַחָכְמָה הָאֱלֹהִית חִיְּבָה שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הֲוָיָה כִּי אִם בַּהֶפְסֵד, וְאִלְמָלֵי הַהֶפְסֵד הַזֶּה הָאִישִׁי לֹא הִתְמִידָה הַהֲוָיָה הַמִּינִית, וְהִנֵּה נִתְבָּאֵר הֶחְסֵד הַמֻּחְלָט וְהָאשֶׁר וְשֶׁפַע הַטּוֹב... וְאַתָּה מוֹצֵא עִם זֹאת שֶׁהָרָעוֹת הַבָּאוֹת עַל בְּנֵי הָאָדָם מִן הַמִּין הַזֶּה מְעַטּוֹת מְאֹד מְאֹד, וְאֵרוּעָן נָדִיר מְאֹד, לְפִי שֶׁאַתָּה תִּמְצָא עָרִים עוֹמְדוֹת אַלְפֵי שָׁנִים לֹא שָׁקְעוּ וְלֹא נִשְׁרְפוּ, וְכֵן נוֹלָדִים אֲלָפִים מִבְּנֵי אָדָם בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת, וְאֵינוֹ נוֹלָד בַּעַל מוּם כִּי אִם לְעִתִּים רְחוֹקוֹת, וְאִם יִתְעַקֵּשׁ הַמִּתְעַקֵּשׁ וְלֹא יֹאמַר לְעִתִּים רְחוֹקוֹת, הֲרֵי הוּא מְעַט מְאֹד, וְאֵינוֹ לֹא אֶחָד מִמֵּאָה וְלֹא אֶחָד מֵאֶלֶף מִן הַנּוֹלָדִים בְּמַצָּב הַשְּׁלֵמוּת.

2) **וְהַמִּין הַשֵּׁנִי מִן הָרָעוֹת הוּא מַה שֶּׁיֵּאָרַע לִבְנֵי אָדָם זֶה מִזֶּה, כְּהִשְׁתַּלְטָם זֶה עַל זֶה. וְהָרָעוֹת הַלָּלוּ יָתֵר מֵרָעוֹת הַמִּין הָרִאשׁוֹן,** וְגוֹרְמֵי זֶה רַבּוֹת וִידוּעוֹת, וְגַם הֵם מִמֶּנּוּ, אֲבָל אֵין לֶעָשׂוּק עֵצָה עֲלֵיהֶם, וְעִם זֹאת הֲרֵי כָּל מְדִינָה מְצוּיָה בָּעוֹלָם בִּכְלָלוֹ, לֹא יִמָּצֵא בֵּין אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הַמְּדִינָה מִין זֶה מִן הָרָעוֹת נָפוֹץ הַרְבֵּה כְּלָל, אֶלָּא שֶׁגַּם מְצִיאוּתוֹ מְעַטָּה, כְּגוֹן אָדָם הָאוֹרֵב לְאָדָם וְהוֹרְגוֹ אוֹ יִגְנְבֵהוּ בַּלַּיְלָה. אֲבָל יִהְיֶה מִין זֶה מִן הָרָעוֹת כּוֹלֵל בְּנֵי אָדָם רַבִּים בַּמִּלְחָמוֹת הַגְּדוֹלוֹת, וְגַם זֶה אֵינוֹ מְרֻבֶּה בְּכָל הָאָרֶץ.

3) **וְהַמִּין הַשְּׁלִישִׁי מִן הָרָעוֹת הוּא מַה שֶּׁיֵּאָרַע לְאָדָם מִמֶּנּוּ מִפְּעֻלָּתוֹ הוּא עַצְמוֹ, וְזֶה הוּא הַמָּצוּי הַרְבֵּה, וְהָרָעוֹת הָאֵלֶּה יָתֵר מֵרָעוֹת הַמִּין הַשֵּׁנִי בְּהַרְבֵּה, וּמֵרָעוֹת הַמִּין הַזֶּה צוֹעֲקִים כָּל בְּנֵי אָדָם,** וְזֶהוּ אֲשֶׁר לֹא תִּמְצָא מִי שֶׁאֵינוֹ חוֹטֵא בּוֹ עַל עַצְמוֹ כִּי אִם מְעַטִּים, וְזֶהוּ אֲשֶׁר רָאוּי לְגַנּוֹת עָלָיו אֶת הַנִּפְגָּע בֶּאֱמֶת, וְלוֹמַר לוֹ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: **מִיֶּדְכֶם הָיְתָה זֹאת לָכֶם,** וְנֶאֱמַר: מַשְׁחִית נַפְשׁוֹ הוּא יַעֲשֶׂנָּה, וְעַל הַמִּין הַזֶּה מִן הָרָעוֹת אָמַר שְׁלֹמֹה: אִוֶּלֶת אָדָם תְּסַלֵּף דַּרְכּוֹ וגו׳, וְכֵן כְּבָר בֵּאֵר בַּמִּין הַזֶּה מִן הָרָעוֹת שֶׁהֵם מַעֲשֵׂה הָאָדָם בְּעַצְמוֹ, וְהוּא אֲמָרוֹ: לְבַד רְאֵה זֶה מָצָאתִי אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם יָשָׁר וְהֵמָּה בִּקְשׁוּ חְשְׁבֹנוֹת רַבִּים, וְאוֹתָם הַמַּחְשָׁבוֹת הֵם אֲשֶׁר הֵבִיאוּ עֲלֵיהֶם הָרָעוֹת הַלָּלוּ, וְעַל מִין זֶה נֶאֱמַר: כִּי לֹא יֵצֵא מֵעָפָר אָוֶן וּמֵאֲדָמָה לֹא יִצְמַח עָמָל, וּבֵאֵר מִיָּד בְּסָמוּךְ, כִּי הָאָדָם הוּא אֲשֶׁר מַמְצִיא אֶת הַמִּין הַזֶּה מִן הָרַע, וְאָמַר: כִּי אָדָם לְעָמָל יוּלָּד וגו׳, **וּמִין זֶה נִסְפָּח הוּא לְכָל הַמִּגְרָעוֹת, כְּלוֹמַר לְגַרְגְּרָנוּת בָּאֲכִילָה וּבִשְׁתִיָּה וּבְתַשְׁמִישׁ, וְהָעֵסֶק בָּהֶם בְּהַפְרָזַת כְּמוּת, אוֹ בְּאֵי סִדֻּר, אוֹ בְּהֶפְסֵד אֵיכוּת הַמָּזוֹן, וְיִהְיֶה זֶה סִבָּה לְכָל הַתַּחֲלוּאִים וְהַפְּגָעִים הַגּוּפָנִיִּים וְהַנַּפְשִׁיִּים.** אֲשֶׁר לָחֳלָיֵי הַגּוּף הֲרֵי בְּרוּרִים. **וַאֲשֶׁר לָחֳלָיֵי הַנֶּפֶשׁ מֵרֹעַ הַהַנְהָגָה הַזּוֹ, הֲרֵי מִשְּׁנֵי דְּרָכִים, הָאֶחָד הַשְׁנוּי שֶׁאֵרַע לַנֶּפֶשׁ בְּהֶכְרֵחַ מֵחֲמַת שְׁנוּי הַגּוּף מִצַּד הֱיוֹתָהּ כֹּחַ גּוּפָנִי כְּפִי שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר כִּי מִדּוֹת הַנֶּפֶשׁ נִסְפָּחוֹת לְמֶזֶג הַגּוּף. וְהַדֶּרֶךְ הַשֵּׁנִי הוּא מַה שֶּׁהַנֶּפֶשׁ מִתְרַגֶּלֶת לַדְּבָרִים שֶׁאֵינָם הֶכְרֵחִיִּים, וְנַעֲשִׂים לָהּ נֹהַג, וְתָשֹׂג לָהּ תְּכוּנַת הַתִּשּׁוּקָה לְמַה שֶּׁאֵינוֹ הֶכְרֵחִי לֹא לְקִיּוּם הַפְּרָט וְלֹא לְקִיּוּם הַמִּין, וּתְשׁוּקָה זוֹ הִיא דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ סוֹף.** אֲבָל הַדְּבָרִים הַהֶכְרֵחִיִּים כֻּלָּם מֻגְדָּרִים וְיֵשׁ לָהֶם תַּכְלִית, אַךְ הַמּוֹתָרוֹת אֵין לָהֶם סוֹף, אִם תִּהְיֶה לְךָ תְּשׁוּקָה שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּיךְ שֶׁל כֶּסֶף, הֲרֵי הֱיוֹתָם שֶׁל זָהָב יוֹתֵר נָאֶה, וַאֲחֵרִים עֲשָׂאוּם

14. עיינו בדברי הרמב״ם, וסכמו בלשונכם את שלושת סוגי הרוע שבעולם.

15. פעמים רבות קיימת אצל אנשים צעירים נטייה לדיכאון ולמשבר.

הדגימו את דברי הרמב״ם בדוגמאות מן ההווה.

חִשבו כיצד אפשר להיעזר בדבריו להתמודדות עם משבר ולשם תיקון העולם?

הצרה 20.indd 150 21/06/2011 14:36:55

שֹׂהַם, וְשָׁמָּא יַעֲשׂוּם גַּם מִן הַפִּטְדָה וְהָאֹדֶם וְכָל מַה שֶּׁאֶפְשָׁר לִמְצֹא, וְלֹא יֶחְדַּל כָּל סָכָל נִבְעַר מִדַּעַת בִּדְאָגָה וְיָגוֹן עַל שֶׁלֹּא הִצְלִיחַ לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה פְּלוֹנִי מִן הַמּוֹתָרוֹת, וְעַל הָרֹב יָבִיא עַצְמוֹ לִידֵי סַכָּנוֹת גְּדוֹלוֹת, כְּהַפְלָגָה בַּיָּם, וְשֵׂרוּתֵי הַמְּלָכִים, וְכָל מַטְרָתוֹ בְּכָךְ לְהַשִּׂיג אוֹתָן הַמּוֹתָרוֹת הַבִּלְתִּי הֶכְרֵחִיּוֹת, וְכַאֲשֶׁר יְבאוּהוּ צָרוֹת בְּאוֹתָם הַדְּרָכִים שֶׁהוּא הָלַךְ בָּהֶם יִתְלוֹנֵן עַל מִשְׁפַּט ה׳ וּגְזֵרָתוֹ, וְיָבוֹא לְקַלֵּל הַזְּמַן, וְיִתְפַּלֵּא עַל מִעוּט עֶשׁוֹתוֹ עֶדֶק, מַדּוּעַ אֵינוֹ עוֹזְרוֹ לְהַשִּׂיג מָמוֹן רַב כְּדֵי לִמְצֹא בּוֹ הַרְבֵּה יַיִן לְהִשְׁתַּכֵּר בּוֹ תָּמִיד."

הרמב"ם ב**מורה נבוכים** טען כי מקור רב הרעות בעולם הוא במעשי האנושות עצמה: כתוצאה מהווייתה החומרית, רעות שבני אדם עושים איש לרעהו, ורעות שאדם עושה לעצמו בחטאיו ובמעשים המזיקים לבריאותו.

הסתכלות כוללת על המציאות מלמדת כי הרוע המתייחס לאנושות, מצומצם יחסית לרוע שבמציאות כולה.

ו. האדם צריך לדעת כי לסבל יש משמעות (הבחנה בין "גורל" לבין "ייעוד").

הרב יוסף דב סולוביצ'יק[8]

"קול דודי דופק", איש האמונה עמ' 65 - 71

צדיק ורע לו

חכמת הלב:
"העולם הזה משול לגשר צר. צריך אדם לעבור עליו והעיקר שלא יפחד כלל".

(רבי נחמן מברסלב)

"אַחַת הַחִידוֹת הַסְּתוּמוֹת שֶׁהַיַּהֲדוּת הִתְלַבְּטָה בָּהֶן מִשַּׁחַר קִיּוּמָהּ הוּא עִנְיַן הַסֵּבֶל בָּעוֹלָם. אָדוֹן הַנְּבִיאִים כְּבָר הִתְחַנֵּן לְאָדוֹן הַכֹּל בְּעֵת רָצוֹן וּבְשָׁעַת נְטִיַּת חֶסֶד וְרַחֲמִים, כִּי יָאִיר אֶת עֵינָיו בַּהֲלָכָה עֲמוּמָה זוֹ. דָּפַק מֹשֶׁה עַל שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם וְזָעַק: "הוֹדִעֵנִי נָא אֶת דְּרָכֶךָ וְאֵדָעֲךָ לְמַעַן אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֶיךָ... הַרְאֵנִי נָא אֶת כְּבֹדֶךָ". מַדּוּעַ וְלָמָּה יָבוֹאוּ יִסּוּרִים עַל הָאָדָם? מַדּוּעַ וְלָמָּה יִסְבֹּל הַצַּדִּיק וְיִצְלִיחַ הָרָשָׁע? מֵאָז בֹּקֶר מֻפְלָא זֶה, כְּשֶׁהָרוֹעֶה הַנֶּאֱמָן הִתְיַחֵד עִם בּוֹרֵא הָעוֹלָם וּבִקֵּשׁ פִּתְרוֹן מַקִּיף לִשְׁאֵלַת הַשְּׁאֵלוֹת, הִתְחַבְּטוּ בָּהּ הַנְּבִיאִים וְחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַדּוֹרוֹת: חֲבַקּוּק תָּבַע עֶלְבּוֹן הַצֶּדֶק; יִרְמְיָהוּ, דָּוִד בְּתִהְלּוֹתָיו וְקֹהֶלֶת יָשְׁבוּ עַל מְדוֹכָה זוֹ. סֵפֶר אִיּוֹב כֻּלּוֹ מֻקְדָּשׁ לִתְמִיָּה זוֹ, עַתִּיקַת-יָמִים וּטְעוּנַת-סוֹד, שֶׁעֲדַיִן הִיא מְרַחֶפֶת בְּעוֹלָמֵנוּ וְתוֹבַעַת אֶת פִּעְנוּחָהּ; לָמָּה נוֹתֵן הקב"ה רְשׁוּת לָרַע לְהִשְׁתַּלֵּט בַּיְצוּר?

הַיַּהֲדוּת, בְּחָתְרָהּ לְחוֹף מִבְטָחִים בְּעוֹלָם שָׂסוּעַ וּמְבֻתָּר עַל יְדֵי יִסּוּרֵי-קִיּוּם וּבְבַקְשָׁהּ מַעֲנֶה לְחִידַת-פְּלָאִים שֶׁל הַסֵּבֶל הַשּׁוֹלֵט - לְמַרְאִית-עַיִן - שִׁלְטוֹן בְּלִי מְצָרִים, הִגִּיעָה

8 **לדמותו** – ראו עמ' 67.

151 הצרה 20.indd
21/06/2011 14:36:56

לִידֵי נִסּוּחַ חָדָשׁ וְהַגְדָּרָה חֲדָשָׁה בְּנוֹגֵעַ לִבְעָיָה זוֹ, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מִן הַהַרְחָבָה וְהַהַעֲמָקָה גַּם יַחַד. **הַעֲמָדַת שְׁאֵלַת הַסֵּבֶל, טוֹעֶנֶת הַיַּהֲדוּת, אֶפְשָׁרִית הִיא בִּשְׁתֵּי דִּימֶנְסִיּוֹת (מֵימָדִים) נִפְרָדוֹת: גּוֹרָל וְיִעוּד. הַיַּהֲדוּת הִבְחִינָה תָּמִיד בֵּין קִיּוּם גּוֹרָלִי לְקִיּוּם יִעוּדִי, בֵּין הָ"אֲנִי" יְלִיד-הַגּוֹרָל לְהָ"אֲנִי" בֶּן-הַיִּעוּד. בְּהַבְחָנָה זוֹ צְפוּנָה תּוֹרַת הַסֵּבֶל שֶׁלָּנוּ.**

חכמת הלב:
"שאלו חסידים: "היכן נמצא הקדוש ברוך הוא?" ענה להם הרב: "במקום שנותנים לו להיכנס".

קִיּוּם גּוֹרָלִי – כֵּיצַד? זֶהוּ קִיּוּם מֵאֹנֶס, בִּבְחִינַת "עַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי", קִיּוּם עֲבָדָתִי, שָׁלוּב בִּשַׁרְשֶׁרֶת חֻקִּיּוּת מֵכָנִית, נְטוּלַת-מַשְׁמָעוּת, כִּוּוּן וְתַכְלִית, וּמְשֻׁעְבָּד לְכֹחוֹת סְבִיבָה שֶׁלּוּב בִּשַׁרְשֶׁרֶת חֻקִּיּוּת מֵכָנִית, נְטוּלַת-מַשְׁמָעוּת, כִּוּוּן וְתַכְלִית, וּמְשֻׁעְבָּד לְכֹחוֹת סְבִיבָה שֶׁלְּתוֹכָהּ נִדְחָף הַיָּחִיד עַל יְדֵי הַמַּשְׁוָאָה מִבְּלִי שֶׁנִּמְלְכָה בּוֹ עוֹבֵר לִדְחִיפָה זוֹ. דְּמוּת אוֹבְּיֶקְט לְהָ"אֲנִי" הַגּוֹרָלִי. כְּאוֹבְּיֶקְט הוּא מוֹפִיעַ כְּעָשׂוּי וְלֹא כְּעוֹשֶׂה. עָשׂוּי הוּא עַל-יְדֵי הִתְנַגְּשׁוּתוֹ הַסְּבִילִית עִם הַחוּץ הָאוֹבְּיֶקְטִיבִי כְּחֻפָּץ לְעֻמַּת חֻפָּץ. נִקְלָע הָ"אֲנִי" הַגּוֹרָלִי בְּכַף דִּינָמִיקָה אֲטוּמָה כְּשֶׁכָּלָה מוּפְנֵית לְבַר (=לַחוּץ). יֵשׁוּתוֹ נִבּוּבָה, נֶעְדֶּרֶת פְּנִימִיּוּת, עַצְמִיּוּת וְעַצְמָאוּת. הָ"אֲנִי" הַגּוֹרָלִי מַכְחִישׁ אֶת עַצְמוֹ הַכְחָשָׁה גְּמוּרָה; כִּי הֲרֵי אֵין הָאָנוֹכִיּוּת וְהַחֻפְצִיּוּת יְכוֹלוֹת לָדוּר בִּכְפִיפָה אַחַת.

16. מדוע במישור "הקיום הגורלי" האדם איננו שואל את שאלת מהות המשבר ותכלית הסבל?

עַל רֶקַע כָּזֶה צָפָה וְעוֹלָה חֲוָיַת הָרַע בְּכָל מוֹרָאָהּ. שְׁנֵי שְׁלַבִּים לַחֲוָיָה זוֹ בַּיֵּשׁוּת הַגּוֹרָלִית. לְכַתְּחִלָּה, הָאָדָם-אוֹבְּיֶקְט, אָסוּר בְּשַׁלְשְׁלָאוֹת שֶׁל קִיּוּם בְּעַל כָּרְחוֹ, עוֹמֵד נָבוּךְ וּמְבֻלְבָּל בִּפְנֵי הַמִּסְתּוֹרִין הַגְּדוֹל שֶׁשְּׁמוֹ סֵבֶל. הַגּוֹרָל מִתְעוֹלֵל בּוֹ; חֲוָיָתוֹ, טְרוּפָה וּשְׁסוּעָה, מְנַגֶּדֶת אֶת עַצְמָהּ וּמַכְחִישָׁה אֶת עֶרְכָּהּ וַחֲשִׁיבוּתָהּ. מְגוֹר הַכְּלָיוֹן תּוֹקֵף עָלָיו וּמְפָרֵךְ אֶת גּוּפוֹ וְגַם אֶת נִשְׁמָתוֹ. תּוֹעֶה הַסּוֹבֵל בַּחֲלָלָהּ שֶׁל תֵּבֵל, שֶׁחִתַּת אֱלֹהִים פְּרוּשָׂה עָלֶיהָ, וַחֲרוֹן אַפּוֹ מָתוּחַ נֶגְדָּהּ, וְכֻלּוֹ מֻחְרָד וּמֻרְגָּז. יְסוּרָיו מְשֻׁלָּלִים כָּל גַּוָּן בָּהִיר וּמוֹפִיעִים כְּכֹחוֹת שְׁטָנִיִּים, כְּתוֹלְדוֹת הַתֹּהוּ וְהַבֹּהוּ שֶׁמְּזַהֲמִים אֶת כָּל הַיְצוּר שֶׁנּוֹעַד לְהַשְׁקִיף אֶת בְּבוּאַת הַיּוֹצֵר. **בְּשָׁלָב זֶה שֶׁל מְבוּכָה וְאַלְמָוֶת, טְמִטּוּם-הַלֵּב וּבִלְבּוּל-הַמֹּחַ, אֵין הָאָדָם שׁוֹאֵל כְּלָל לְעִילַּת-הָרַע וּמַהוּתוֹ. הוּא סוֹבֵל בִּדְמָמָה וְנֶאֱנָק בִּיגוֹנוֹ שֶׁהִשְׁתִּיק אֶת הַתְּלוּנָה וְכָבַשׁ אֶת הַשְּׁאֵלָה וְהַחֲקִירָה.**

17. האם לדעתכם, קיים הבדל בין גישת הרב סולוביצ'יק בעניין ראיית הרוע בעולם והגדרתו, לבין גישתו של המלבי"ם (שלמדנו לעיל) בפירושו ל"שמע ישראל" (**דברים** ד', ו')?

אֲחֵרֵי הַהִזְדַּעֲזְעוּת הַפְּסִיכִית שֶׁל הַסּוֹבֵל כִּתְגוּבָה רִאשׁוֹנָה לַסֵּבֶל בָּאָה הַסַּקְרָנוּת הָאִינְטֶלֶקְטוּאָלִית הַחוֹתֶרֶת לַהֲבָנַת הַקִּיּוּם וּלְחִזּוּק בְּטִיחוּתוֹ וּבִטְחוֹנוֹ שֶׁל הָאָדָם. בְּשָׁלָב זֶה מַתְחִיל הָאָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בַּסֵּבֶל וּלְהַקְשׁוֹת קֻשְׁיוֹת חֲמוּרוֹת. מִתְחַקֶּה הוּא אַחֲרֵי יְסוֹדוֹתֵיהֶם הַשְּׁכְלִיִּים שֶׁל הַסֵּבֶל וְהָרַע וּמִשְׁתַּדֵּל לִמְצֹא אֶת הַשַּׁלְוָה וְהַהַרְמוֹנְיָה בֵּין הַחִיּוּב וְהַשְּׁלִילָה וּלְהָסִיר אֶת חֻדָּהּ שֶׁל הַמִּתְיחוּת בֵּין הַתֵּזָה (=הַהַנָּחָה) – הַטּוֹב – וְאַנְטִי-תֵּזָה (=כִּיּוּוּן חֻשְׁיָבָה הָפוּךְ) – הָרַע – שֶׁבַּהֲוָיָה. מִתּוֹךְ הַשְׁאֵלָה וְהַקְשָׁיָא, הַפִּתְרוֹן וְהַתֵּרוּץ, הוּא בָּא לִידֵי נִסּוּחַ מֻטָּפִיסִיקָה שֶׁל הָרַע שֶׁעַל יָדָהּ מִתְפַּשֵּׁר הוּא עִם אוֹתוֹ הָרַע וּמְנַסֶּה לְחַפּוֹת עָלָיו. מִשְׁתַּמֵּשׁ הַסּוֹבֵל בְּכֹחַ הַהַפְשָׁטָה הַשִּׂכְלִית שֶׁחוֹנַן בּוֹ מֵאֵת הַבּוֹרֵא עַד כְּדֵי הַשְׁלָיָה עַצְמִית – כְּפִירָה בִּמְצִיאוּת הָרַע בָּעוֹלָם.

הַיַּהֲדוּת, עִם גִּישָׁתָהּ הָרֵאָלִיסְטִית לָאָדָם וּלְמַעֲמָדוֹ בְּתוֹךְ הַמְּצִיאוּת, הֵבִינָה כִּי הָרַע לֹא נִתָּן לְטִשְׁטוּשׁ וּלְחִפּוּי, וְכִי כָּל נִסָּיוֹן לְהַפְחִית עֶרְכָּם שֶׁל הַנִּגּוּד וְהַפְלוּג שֶׁבַּקִּיּוּם לֹא יָבִיא אֶת הָאָדָם לֹא לִידֵי מְנוּחַת הַנֶּפֶשׁ וְלֹא לִידֵי תְּפִיסַת הַסּוֹד הָאֶכְּסִיסְטֶנְצִיָאלִי. **הָרַע הוּא עֻבְדָּה שֶׁאֵין לְהַכְחִישָׁהּ. יֶשְׁנוֹ רַע; יֶשְׁנָם יִסּוּרֵי שְׁאוֹל וְתָפְתָּה בָּעוֹלָם. מִי שֶׁרוֹצֶה לְהַטְעוֹת אֶת עַצְמוֹ עַל יְדֵי הֶסַּח הַדַּעַת מִן הַקֶּרַע שֶׁבַּהֲוָיָה וְעַל יְדֵי רוֹמַנְטִיזַצְיָה**

הצרה 20.indd 152 21/06/2011 14:36:56

שֶׁל חַיֵּי הָאָדָם, אֵינוֹ אֶלָּא שׂוֹטֶה וְהוֹזֶה הֲזָיוֹת. אִי-אֶפְשָׁר לְהִתְגַּבֵּר עַל מִפְלֶצֶת הָרַע בְּמַחְשָׁבָה פִילוֹסוֹפִית-סְפֵקוּלָטִיבִית (=הַשְׁעָרָתִית, לֹא וַדָּאִית). לָכֵן הִכְרִיעָה הַיַּהֲדוּת, כִּי הָאָדָם, הַשָּׁקוּעַ בְּמַעֲמַקֵּי גּוֹרָלִיּוּת קְפוּאָה, לַשָּׁוְא יְבַקֵּשׁ אֶת פִּתְרוֹן בְּעָיַת הָרַע בְּתוֹךְ מִסְגֶּרֶת הַמַּחְשָׁבָה הַסְּפֵקוּלָטִיבִית, כִּי לְעוֹלָם לֹא יִמְצָאֶנּוּ. וַדַּאי, כִּי עֵדוּתָהּ שֶׁל הַתּוֹרָה עַל הַיְצִיר שֶׁהוּא טוֹב מְאֹד, אֲמִתִּית הִיא. אוּלָם אֵין זֶה אָמוּר אֶלָּא מִבְּחִינַת הַהֲצָצָה הָאֵינְסוֹפִית שֶׁל הַיּוֹצֵר. בַּהִסְתַּכְּלוּת הַחֶלְקִית שֶׁל הָאָדָם הַסּוֹפִי אֵין הַטּוֹב הַמֻּחְלָט שֶׁבַּיְצִירָה נָחְשָׁף. הַנִּגּוּד בּוֹלֵט בְּיוֹתֵר וְאֵינוֹ נִתְפָּס בְּבִטּוּל. יֶשְׁנוֹ רַע שֶׁלֹּא נִתַּן לְפֵרוּשׁ וְלַהֲבָנָה. רַק תְּפִיסַת הָעוֹלָם בִּשְׁלֵמוּתוֹ יְכוֹלָה לְאַפְשֵׁר לְאָדָם אֶת הַהֲצָצָה לְתוֹךְ מַהוּת הַסֵּבֶל. אֲבָל כָּל זְמַן שֶׁהַשָּׂגַת הָאָדָם מְצֻמְצֶמֶת וּמְסֹרֶסֶת הִיא, וְאֵין הוּא רוֹאֶה אֶלָּא קְטָעִים בּוֹדְדִים בַּדְּרָמָה הַקּוֹסְמִית וּבָעֲלִילָה הַבַּבִּירָה שֶׁל הַהִיסְטוֹרְיָה, אִי-אֶפְשָׁר לוֹ לַחְדֹּר לְתוֹךְ כִּבְשׁוֹנוֹ שֶׁל הָרַע וּלְחֶבְיוֹן-הַסֵּבֶל. מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאָדָם הַמִּסְתַּכֵּל בְּשָׁטְיחַ נֶהְדָּר, מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב, שֶׁצִּיּוּר מַרְהִיב עַיִן רָקוּם עָלָיו, – מִצִּדּוֹ הַשָּׁמְאלִי. הַאִם הַבָּטָה כָּזוֹ תֹּהֶפֶךְ מָקוֹר חֲוָיָה אֶסְתֵּטִית נִשְׂגָּבָה? לְדַאֲבוֹנֵנוּ הַגָּדוֹל, אָנוּ רוֹאִים אֶת הָעוֹלָם מִסִּטְרוֹ הַשְּׂמָאלִי; לְפִיכָךְ אֵין בְּיָדֵנוּ לִתְפֹּס אֶת מִסְגֶּרֶת הַחֲוָיָה הַכֹּל כּוֹלֶלֶת שֶׁרַק בְּתוֹכָהּ אֶפְשָׁר לְגַלּוֹת אֶת תְּכִנִּיתָהּ וּמַהוּתָהּ שֶׁל פְּעֻלַּת הקב״ה.

בְּקִצּוּר, הָ״אֲנִי״ הַגּוֹרָלִי שׁוֹאֵל שְׁאֵלָה עִיּוּנִית-מֵטָפִיסִית בְּיַחַס לָרַע, וּשְׁאֵלָה זוֹ לֹא נִתְּנָה לְפִתְרוֹן וְאֵין עָלֶיהָ תְּשׁוּבָה.

18. מדוע אין האדם יכול להבין את מהות הסבל?

בַּדִּימֶנְסִיָּה הַשְּׁנִיָּה שֶׁל קִיּוּם הָאָדָם – הַיְעוּד – לוֹבֶשֶׁת שְׁאֵלַת הַסֵּבֶל צוּרָה חֲדָשָׁה. קִיּוּם יְעוּדִי – כֵּיצַד? זֶהוּ קִיּוּם פָּעִיל כְּשֶׁאָדָם נִצָּב לְעֻמַּת הַסְּבִיבָה, שֶׁהֻשְׁלַךְ בָּהּ, מִתּוֹךְ הֶבְנַת יְחוּדוֹ וּסְגֻלָּתוֹ, חֵרוּתוֹ וְיָכְלְתּוֹ שֶׁלֹּא לְקַפֵּחַ בְּמַאֲבָקוֹ עִם הַחוּץ אֶת עַצְמוּתוֹ וְעַצְמָאוּתוֹ. סִסְמַת הָ״אֲנִי״ הַיְעוּדִי הִיא: ״עַל כָּרְחֲךָ אַתָּה נוֹלָד וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה מֵת אֶבָל בִּרְצוֹנְךָ הַחָפְשִׁי אַתָּה חַי״. הָאָדָם נוֹלָד כְּאוֹבְּיֶקְט(=חֵפֶץ), מֵת כְּאוֹבְּיֶקְט, אֲבָל בְּיָכְלְתּוֹ לִחְיוֹת כְּסוּבְּיֶקְט (=אִישִׁיּוּת מַשְׁמָעוּתִית), כְּיוֹצֵר וּמְחַדֵּשׁ, הַמַּטְבִּיעַ עַל חַיָּיו אֶת חוֹתָמוֹ הָאִינְדִּיבִּידוּאָלִי (=הַיִּחוּדִי) וְהַחוֹרֵג מִן הָאַבְטוֹמָטִיּוּת (=אוֹטוֹמָטִיּוּת) אֶל הַפְּעִילוּת הַיַּצְרָנִית. תְּעוּדָתוֹ שֶׁל הָאָדָם בְּעוֹלָמוֹ, עַל פִּי הַיַּהֲדוּת, הִיא לַהֲפֹךְ גּוֹרָל לְיִעוּד; קִיּוּם מֻפְעָל וּמֻשְׁפָּע לְקִיּוּם פּוֹעֵל וּמַשְׁפִּיעַ; קִיּוּם מִתּוֹךְ אֹנֶס, מְבוּכָה וְאִלְמוּת – לְקִיּוּם מָלֵא רָצוֹן, מָעוֹף וְיָזְמָה. בִּרְכָתוֹ שֶׁל הקב״ה לִיצִיר כַּפָּיו מְמַצָּה אֶת כָּל תַּפְקִידוֹ: ״פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ״. כִּבְשׁוּ אֶת הַסְּבִיבָה וְהַדְבִּירוּ אוֹתָהּ תַּחְתֵּיכֶם. אִם לֹא תִּמְשָׁלוּ בָּהּ, הִיא תְּשַׁעְבֵּד אֶתְכֶם. הַיְעוּד מַעֲנִיק לוֹ לָאָדָם עֻמְדָּה חֲדָשָׁה בְּעוֹלָמוֹ שֶׁל הקב״ה; הוּא נוֹתֵן לוֹ כֶּתֶר מַלְכוּת, וְהָאָדָם הוֹפֵךְ שׁוּתָפוֹ שֶׁל הקב״ה בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית.

19. מהו לדעתכם החידוש המרכזי שעלינו ללמוד מן ״הייעוד״ של האדם?

כָּאָמוּר לְמַעְלָה, בְּקִיּוּמוֹ הַיְעוּדִי שֶׁל הָאָדָם בּוֹקַעַת וְעוֹלָה זִקָּה מְקוֹרִית אֶל בְּעָיַת הָרַע. כָּל זְמַן שֶׁהִתְלַבֵּט בְּקִיּוּמוֹ הַגּוֹרָלִי, יַחֲסוֹ אֶל הָרַע הִתְבַּטֵּא רַק בְּגִישָׁה פִילוֹסוֹפִית-עִיּוּנִית. כִּיצוּר סָבִיל לֹא הָיָה בְּכֹחוֹ לְהֵאָבֵק עִם הָרַע לְשֵׁם צְמִצּוּמוֹ אוֹ נְצוּלוֹ לְתַכְלִית מְרוֹמָמָה. נָטוּל יְכֹלֶת הוּא יְלִיד הַגּוֹרָל לְהַכְרִיעַ שׁוּם דָּבָר בְּתְחוּם קִיּוּמוֹ. הוּא נִזּוֹן מִן הַחוּץ וְחַיָּיו מֻטְבָּעִים בְּחוֹתָם הַחוּץ. לְפִיכָךְ מִזְדַּקֵּק הוּא לְרַע מִבְּחִינָה בִּלְתִּי שִׁמּוּשִׁית וּמִתְפַּלְסֵף עָלָיו מִנְּקֻדַּת מַבָּט סְפֵקוּלָטִיבִית. הוּא רוֹצֶה לִכְפֹּר בִּמְצִיאוּת הָרַע וְלִיצֹר הַשְׁקָפָה הַרְמוֹנִיסְטִית. סוֹפוֹ שֶׁל נִסָּיוֹן כָּזֶה הוּא מַפָּח נֶפֶשׁ. הָרַע לוֹעֵג לִשְׁבוּי הַגּוֹרָל וְלַחֲלוֹם הַפְּלָאִים שֶׁלּוֹ עַל מְצִיאוּת שֶׁכֻּלָּהּ טוֹבָה וְנָאָה.

הצרה 20.indd 153 21/06/2011 14:36:56

בְּרַם, בִּרְשׁוּת הַיִּעוּד הָאָדָם מַכִּיר אֶת הַמְּצִיאוּת כְּמוֹ שֶׁהִיא וְאֵינוֹ תָּאֵב לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמַטְבֵּעוֹת הַרְמוֹנִיסְטִיּוֹת כְּדֵי לְהַסְתִּיר אֶת הָרַע וּלְהַעֲלִימוֹ מִן הָעַיִן. בֶּן-הַיִּעוּד הוּא רֵאָלִיסְטוֹן בְּיוֹתֵר וְאֵינוֹ נִרְתָּע מִפְּנֵי הִתְעַצְּבוּת פָּנִים בְּפָנִים מוּל הָרַע. גִּישָׁתוֹ הֲלָכִית-מוּסָרִית הִיא, וּנְטוּלָה הִיא כָּל נִימָה מֵטָפִיסִית-סְפֵקוּלָטִיבִית. כְּשֶׁבָּן-הַיִּעוּד סוֹבֵל, הוּא אוֹמֵר בְּלִבּוֹ: "יֶשְׁנוֹ רַע וַאֲנִי אֵיֶנֶּנִּי מַכְחִישׁ בּוֹ וְאֵיֶנֶּנִּי מְחַפֶּה עָלָיו בְּפִלְפּוּלֵי-סְרָק; הִנְנִי מְעֻנְיָן בּוֹ מִבְּחִינָה הֲלָכָתִית, כְּאָדָם הָרוֹצֶה לָדַעַת אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה; אֲנִי שׁוֹאֵל שְׁאֵלָה פְּשׁוּטָה: מַה יֵּעָשֶׂה הַסּוֹבֵל וְחַי בְּסִבְלוֹ? בְּמִישׁוֹר זֶה, נִקְדַּת-הַכֹּבֶד נֶעֱתֶקֶת מִבְּחִינַת הַסִּבָּתִיּוּת וְהַתַּכְלִיתִיּוּת (שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶן אֶלָּא שִׁנּוּי כִּוּוּן בִּלְבַד), לָאַסְפֶּקְט הַמַּעֲשִׂי. הַבְּעָיָה מְנֻסַּחַת עַכְשָׁו בִּשְׁפָתָהּ שֶׁל הֲלָכָה הַפְּשׁוּטָה, וְסוֹבֶבֶת סְחוֹר-סְחוֹר לְמְשִׂימָה יוֹמְיוֹמִית. שְׁאֵלַת-הַשְּׁאֵלוֹת הִיא: מַה מְּחַיְּבִים הַיִּסּוּרִים אֶת הָאָדָם, וּבְעָיָה זוֹ חִבְּבָה הַיַּהֲדוּת וְהֶעֱמִידָה אוֹתָהּ בְּטַבּוּר עוֹלָם-מַחֲשַׁבְתָּהּ. הֲלָכָה מְעֻנְיֶנֶת בָּהּ כִּבְשְׁאָר בְּעָיוֹת אִסּוּר וְהֶתֵּר, חִיּוּב וּפְטוֹר. אֵין אָנוּ תּוֹהִים עַל דַּרְכֵי הקב"ה הַמֻּפְלָאוֹת, אֶלָּא עַל דֶּרֶךְ הָאָדָם אֲשֶׁר בָּהּ יֵלֵךְ כְּשֶׁהַסֵּבֶל קוֹפֵץ עָלָיו. אָנוּ שׁוֹאֲלִים לֹא לְסִבַּת הָרַע וְלֹא לְתַכְלִיתוֹ, כִּי אִם לְתִקּוּנוֹ וְהַעֲלָאָתוֹ; אֵיךְ יִתְנַהֵג הָאָדָם בְּעֵת צָרָה? מַה יֵּעָשֶׂה הָאָדָם וְלֹא יִמַּק בְּיִסּוּרָיו?

הַתְּשׁוּבָה הַהֲלָכָתִית לִשְׁאֵלָה זוֹ פְּשׁוּטָה מְאֹד. הַיִּסּוּרִים בָּאִים כְּדֵי לְרוֹמֵם אֶת הָאָדָם, לְטַהֵר אֶת רוּחוֹ וּלְקַדְּשׁוֹ, לְנַקּוֹת אֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ וּלְצָרְפָהּ מִכָּל פְּסֹלֶת-הַשִּׁטְחִיּוּת וְסִיָּגֵי-הַגַּסּוּת; לְעַדֵּן אֶת נַפְשׁוֹ וּלְהַרְחִיב אֶת אֹפֶק חַיָּיו. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: הַיִּסּוּרִים - תַּפְקִידָם לְתַקֵּן אֶת הַפָּגוּם בְּאִישִׁיּוּתוֹ שֶׁל הָאָדָם. הֲלָכָה מְלַמֶּדֶת אוֹתָנוּ, כִּי עָוֹן פְּלִילִי הוּא בְּיִדֵי בַּעַל-הַיִּסּוּרִים לְהַרְשׁוֹת אֶת מַכְאוֹבָיו לָלֶכֶת לְאִבּוּד וּלְהִשָּׁאֵר לְלֹא-מַשְׁמָעוּת וּמַטָּרָה. הַסֵּבֶל מוֹפִיעַ בָּעוֹלָם כְּדֵי לִתְרֹם דְּבַר-מָה לָאָדָם, כְּדֵי לְכַפֵּר עָלָיו, כְּדֵי לִגְאֹל אוֹתוֹ מִן הַזֶּהֱמָה, מִן גַּסּוּת-הָרוּחַ וְשִׁפְלוּת-הַנֶּפֶשׁ. מִתּוֹכוֹ צָרִיךְ הַסּוֹבֵל לַעֲלוֹת מְזֻקָּק וּמְצֹרָף, טָהוֹר וְנָקִי. "עֵת צָרָה הִיא לְיַעֲקֹב וּמִמֶּנָּה יִוָּשֵׁעַ" - כְּלוֹמַר, מִתּוֹךְ הַצָּרָה עַצְמָהּ יִוָּשַׁע תִּשׁוּעַת עוֹלָמִים, יִזְכֶּה לְהִתְגַּבְּשׁוּת וְהִתְעַלּוּת שֶׁאֵין דֻּגְמָתָן בָּעוֹלָם נָטוּל-סֵבֶל. מִתּוֹךְ הַשְּׁלִילָה צוֹמַח הַחִיּוּב, מִתּוֹךְ הָאַנְטִי-תֵּזָה מְבַצְבֶּצֶת הַתֵּזָה, וּמִתּוֹךְ הַכְּחָשַׁת הַקִּיּוּם מִתְגַּלֶּה קִיּוּם חָדָשׁ. עַל תְּגוּבָה רוּחָנִית כַּבִּירָה מִצַּד הָאָדָם לְצָרָה כִּי תָּבוֹא הֵעִידָה הַתּוֹרָה בְּאָמְרָהּ: "בַּצַּר לְךָ וּמְצָאוּךָ כֹּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה... וְשַׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ". הַסֵּבֶל מְחַיֵּב אֶת הָאָדָם לַחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה אֶל הָאֱלֹהִים. הַצָּרָה נוֹעֶדָה לְעוֹרֵר אוֹתָנוּ לַתְּשׁוּבָה, וּמַהִי הַתְּשׁוּבָה אִם לֹא הִתְחַדְּשׁוּתוֹ וּגְאֻלָּתוֹ הָעִלָּאִית שֶׁל הָאָדָם?

אוֹי וַאֲבוֹי לוֹ לְאָדָם אִם הַיִּסּוּרִים לֹא הֱבִיאוּהוּ לִידֵי מַשְׁבֵּר רוּחָנִי, וּנְשָׁמָתוֹ נִשְׁאֲרָה קְפוּיָה וְנֶעְדֶּרֶת סְלִיחָה! אוֹי וַאֲבוֹי לוֹ לַסּוֹבֵל אִם אֵין נַפְשׁוֹ מִתְחַמֶּמֶת בְּלַהַט הַיִּסּוּרִים, וְאִם אֵין הַחֲבָלִים מַעֲלִים אֶת נֵר ה' בּוֹ! כְּשֶׁמַּכְאוֹבִים תּוֹעִים בַּחֲלָלָהּ שֶׁל תֵּבֵל כְּכֹחוֹת אֲטוּמִים לְלֹא-תּוֹעֶלֶת, קִטְרוּג גָּדוֹל בּוֹקֵעַ וְעוֹלֶה לְעֻמַּת הָאָדָם הַמַּפְסִיד אֶת סִבְלוֹ.

הַיַּהֲדוּת הֶעֱמִיקָה אֶת הָרַעְיוֹן הַזֶּה בְּצָרְפָהּ אֶת עִנְיַן תִּקּוּן הַסֵּבֶל וְהַעֲלָאָתוֹ עִם תִּקּוּן הַחֶסֶד וְהַעֲלָאָתוֹ. חַסְדֵי ה', אוֹמֶרֶת הַיַּהֲדוּת, אֵינָם נִתָּנִים לְאָדָם מַתָּנַת-חִנָּם; הֵם מְחַיְּבִים מַשֶּׁהוּ; הֵם אוֹצְרִים בְּקִרְבָּם תְּבִיעָה מוּסָרִית-הֲלָכָתִית לָאָדָם הַמִּתְעַנֵּג עֲלֵיהֶם. אָמְנָם הַשְׁפָּעַת הַחֶסֶד בָּאָה מִיָּדוֹ הַפְּתוּחָה, הַגְּדוּשָׁה וְהָרְחָבָה שֶׁל הקב"ה, אֲבָל אֵין הִיא מַתָּנָה לְלֹא-שִׁיּוּר אוֹ לְלֹא תְּנַאי; אֵין הִיא דּוֹרוֹן מֻחְלָט. הַשְׁפָּעַת-טוֹבָה הִיא תָּמִיד בִּבְחִינַת מַתָּנָה עַל תְּנַאי - עַל מְנַת לְהַחֲזִיר - אוֹ לִזְמַן. כשהקב"ה נוֹתֵן לְאָדָם עֹשֶׁר וּנְכָסִים, הַשְׁפָּעָה וְכָבוֹד, - עַל

5

10

15

20

25

30

35

40

20. מהי תכלית הייסורים לפי דברי הרב סולוביצ'יק מן ההיבט ההלכתי?

21. נסו להדגים מחיי היום-יום במדינתנו את משמעות המשבר והייסורים.

22. נסו ליישם את השקפת "הקיום הייעודי" במציאות חיינו ואת תפקיד מדינת ישראל, ביחס לפיגועי טרור ולסבל שהם גורמים.

הצרה 20.indd 154 21/06/2011 14:36:56

23. מהו "קיום גורלי" ומהו "קיום ייעודי"?

24. מהי משמעות ההבדל המעשי בין "קיום גורלי" לבין "קיום ייעודי" בהתמודדות עם משבר?

הַמְקַבֵּל לָדַעַת אֵיךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, אֵיךְ לַהֲפֹךְ אֶת הַמַּתָּנוֹת הַיְקָרוֹת לְכֹחוֹת יְצִירָה פּוֹרְיִים, אֵיךְ לְשַׁתֵּף אֶת הַזּוּלַת בְּשִׂמְחָתוֹ וּגְדֻלָּתוֹ, אֵיךְ לִגְמֹל חֶסֶד עִם חַסְדֵי ה' הַנּוֹבְעִים וּבָאִים אֵלָיו מִמָּקוֹר אֵין סוֹף. אִם אֵין רֹב טוֹבָה מֵבִיא אֶת הָאָדָם לִידֵי הִשְׁתַּעְבְּדוּת מֻחְלֶטֶת לקב"ה, הוּא חוֹטֵא חֵטְא יְסוֹדִי, וּבְעֶטְיוֹ בָּאָה הַמְּצוּקָה הַקָּשָׁה הַמַּזְכִּירָה לוֹ אֶת חוֹבָתוֹ לִבּוֹרְא-עוֹלָם בְּעַד מַתְּנַת-הַחֲסָדִים. **לִמְדוּנוּ רַבּוֹתֵינוּ הַגְּדוֹלִים: "חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה כְּשֵׁם שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה". כְּשֵׁם שֶׁהַטּוֹבָה מְחַיֶּבֶת אֶת הָאָדָם לְמַעֲשִׂים נַעֲלִים וְתוֹבַעַת מִן הַיָּחִיד אוֹ הַכְּלָל פְּעֻלַּת יְצִירָה וְחִדּוּשׁ, כָּךְ דּוֹרְשִׁים הַיִּסּוּרִים תִּקּוּן הַנֶּפֶשׁ וְטָהוּר הַחַיִּים - אִם בִּשְׁעַת הָאָרַת פָּנִים וְהַשְׁפָּעַת הַחֶסֶד לֹא נִתְעוֹרֵר הָאָדָם לִפְעֻלָּה. כִּי יֵשׁ וְהָאָדָם נִתְבָּע לְתַקֵּן עַל יְדֵי יִסּוּרָיו מַה שֶּׁפָּגַם בַּיְּצִירָה בְּשָׁעָה שֶׁהקב"ה נָטָה אֵלָיו כְּנָהָר שָׁלוֹם.** הַרְגָּשַׁת הִשְׁתַּעְבְּדוּת לֶאֱלֹקִים וַהֲבָנַת חוֹבָתוֹ לְהִטָּהֵר וּלְהִתְקַדֵּשׁ מִתּוֹךְ סִבְלוֹ, צְרִיכוֹת לְהַבְהִיק בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם כְּשֶׁהוּא נִמְצָא בְּמֵצַר וְתוֹהֶה עַל יְשׁוּתוֹ; חַיָּב הוּא לְתַקֵּן אֶת טִמְטוּם הַלֵּב שֶׁגָּרַם לַחֵטְא בְּשָׁעָה שֶׁעָמַד בְּמֶרְחָב-יָהּ. בְּקִצּוּר, עַל הָאָדָם לִפְתֹּר לֹא אֶת שְׁאֵלַת הַנִּמּוּק הַסִּבָּתִי אוֹ הַתַּכְלִיתִי שֶׁל הַיִּסּוּרִים בְּכָל תִּסְבֻּכְתָּהּ הַסְּפֵקוּלָטִיבִית, כִּי אִם אֶת שְׁאֵלַת תִּקּוּנָם בְּכָל פַּשְׁטוּתָהּ הַהֶלְכָתִית עַל-יְדֵי הֲפִיכַת הַגּוֹרָל לְיִעוּד וְהַעֲלָאַת עַצְמוֹ מֵאוֹבְּיֶקְט לְסוּבְּיֶקְט, מֵחֶפֶץ לְגַבְרָא."

טלאי שנשאו היהודים תחת שלטון הנאצים.
מאוסף המוזאון לאמנות יהודית ע"ש סָיר אייזיק וליידי וולפסון, היכל שלמה ירושלים
צלם: שלמה קשטן

הצרה 20.indd 155 21/06/2011 14:36:57